

Sebastian Christoph Schwabe

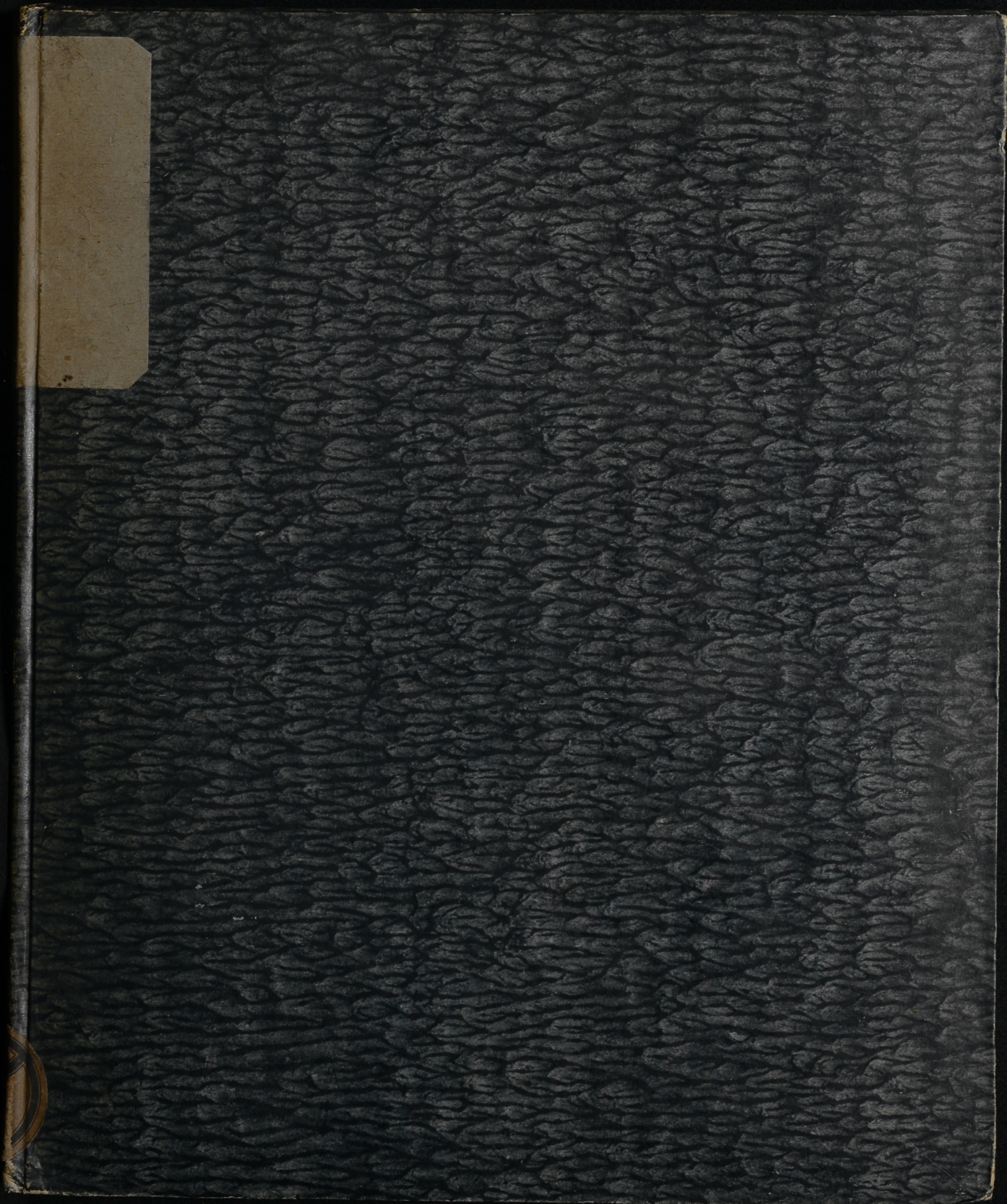
Commentatio Philosophico Practica Exhibens Amartigeneian Sive Fontes Peccatorvm In Parvis

Gottingae: Apvd Victorinvm Bossigelivm, 1759

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn874377293>

Druck Freier Zugang

Éb-1057¹⁻³

Éb-10. 27-3

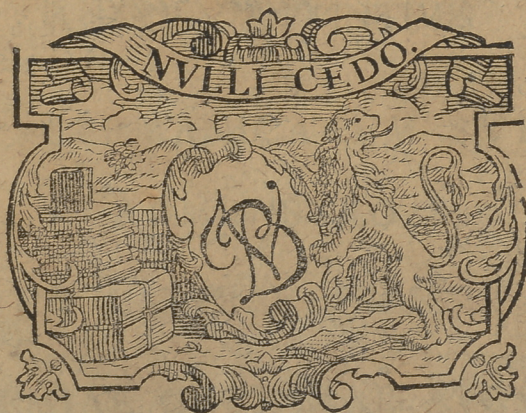
6.

1-10-11-13

14531
COMMENTATIO PHILOSOPHICO PRACTICA
EXHIBENS
A MARTINEIAN
SIVE
FONTES PECCATORVM
IN PARVIS

AUCTORE
SEBASTIANO CHRISTOPH. SCHWABE

SEMINAR. PHILOL. GOTTING. SODAL.

GOTTINGAE
APVD VICTORINVM BOSSIGELIVM.

MDCCLVIII.

Ec-1057-3

Faint, mirrored text from the reverse side of the page, including the words "IN PARTIS" and "SEBASTIANUS".

Ex
Bibliotheca
Academica
Rostochiensis

ILLVSTRISSIMO DOMINO
DOMINO
GERLACO ADOLPHO
L.B. DE MVNCHHAVSEN

DYNASTAE STRAVSFVRTI REL.

AVGVSTISSIMI M. BRITANNIAE REGIS

A CONSILIIS INTIMIS

RERV M GERMANICARVM SVPREMO

ADMINISTRO

ET CAMERAE PRAESIDI

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE

CVRATORI MVNIFICENTISSIMO

DISSERTATIONEM HANC
DEVOTAE PIETATIS
ET GRATISSIMI ANIMI INTERPRETEM

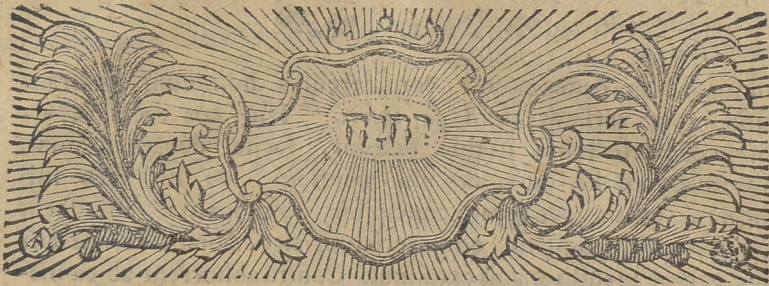
D. D. D.

SEBASTIANVS CHRISTOPHORVS SCHWABE.

AD EVNDEM
ILLVSTRISSIMVM
MAECENATEM
EPISTOLA
IO. MATTH. GESNERI

Quod munusculum tibi, *DOMINE*, offerre audet honestus & doctus iuuenis, illud plane de suo offert. Quidni enim scriptoris fiant propria etiam, quae ille de magistrorum doctrinis hausta in alimenta quasi ingenii sui conuertit; quae examinando, probando, commentando, disponendo, explicando denique, sua fecit? Hanc vero esse huius libelli conditionem, fide tibi, *DOMINE*, mea confirmo. Est autem praeterea is Schwabius, qui beneficio *TVO* seminarii philologici adhuc ita usus sit, ut non modo humanitatis, & linguarum tum veterum tum recentiorum

rum studia cum Theologicis literis, quibus etiam
Ienae aliquot annis operatus est, diligenter con-
iunxerit; sed, quae de educandi instituendique ra-
tione tradere ego soleo, ex ipso naturae & usus sat
longi fonte hausta, ea iam ab aliquo inde tempo-
re ad usum ipse transferre coeperit feliciter, cui
iam aliquot pueri debent & amorem literarum, id
quod primum est, & profectus etiam aliquantum
quam pro aetate maiores. Hunc ego hominem,
ILLVSTRISIME DOMINE, in eo-
rum numero futurum spero, qui, quo consilio con-
ditum a **TE** est hoc seminarium, illud cum utilita-
te priuatorum ac publica passim vel apud nos vel a-
pud exteros explicarunt, explicant, easque tibi
relaturum gratias esse, quas spectare solas consue-
uit magnifica illa animi **TVI** propositio. Addat mo-
do Deus aetati **TVAE** vigorem, ut quemadmodum
nunquam a bene cogitando & faciendo cessare caele-
stis animus **TVVS** solet, ita neque vim illam suffla-
minare vel ingruentis languor aetatis, vel tempo-
rum nostrorum varietas possit; sed tum in reliquo-
rum **TVORVM** in Regem & Patriam merito-
rum conscientia, tum in laetis huius Academiae
TVAE successibus, aliquo etiam huius seminarii,
fructu, longis aliquando perfuncta laboribus sene-
ctus **TV A** acquiescat. Scrib. a. d. **XXVIII. Iul.**
A. S. LIX.

§. I.

Si hominum conditionem, prout a variis, quaecunque tandem sint, causis corrupta deprauataque est, diligentiore paululum inspicere velimus attentione, tristis sane illius nostro se animo offeret imago, eamque plurimis circumdatam esse malis, multa animaduertendi nobis copia dabitur. *Malorum* nomine, quibus homines laborare contendimus, intelligimus *res, a quibus moleste se affici sentiunt*; quae ad duo genera, ut nobis quidem videtur, commode cum *Platonis Sophista* *) reuocari possunt, quorum vnum in ἀγνοία s. *Ignorantia*, alterum vero in πονηρία s. *Prauitate actionum* ponendum est.

§. II.

Hoc igitur duce in dispertiendis hominum malis vsi, primum videamus de *Ignorantia* s. ἀγνοία, quae tam late patet, ut non *circa homines ipsos*, sui ignaros scilicet, solum locum habeat, sed ad eas etiam res extendatur, quae *extra eos* sunt con-

*) conferatur *Plato in Sophista* p. 153. D. Edit. Ficini, Lugd.

constitutatae. Ante omnia consideremus hominum ignorantiam, quae versatur *circa se ipsos*. Hic eos recta & verum & defectuum notitia destitui, facile deprehendimus. Nimio amore sui ducti de illis maiorem, de his vero minorem, quam par erat, concipiunt opinionem. Indulgent libenter animi cogitatis, quae versantur circa bona facultatesque suas, easque in iusto maius extollunt. Contra abhorrent ab ea meditatione, quae eos forte ad cognoscendos animi & corporis defectus ducere poterat. Quin oculis suarum quasi partium nimis studiosis pinguntur ipsa adeo vitia sub specie pulcri. Et si interdum mens incidit in eam partem, qua reprehendus est homo, statim ab eius consideratione quasi resilit, aliisque extra se rebus intenta in reliquorum hominum opinione id quaerit, quo se carere modo sentiebat. Habent homines fucata de se adulatorum iudicia pro oraculis, quibus decepti nonquam in se ipsos descendere tentant, & non suam sed plane aliam agunt personam. Quin si quis etiam vel amicus & honestus censor, vel obrectator maleuolus de vitis ipsorum agat; huic non credunt ob id ipsum, quod maleuolus est, illum maleuolum putant, quod reprehendit. Tanta hominem sui ipsius cepit oblivio! Nihil minus curat quam rectam sui ipsius notitiam.

§. III.

Ex eodem fonte originem ducere videtur *altera Ignorantiae species*, quae *circa res extra hominem* constitutata versatur, & a qua se non minus quam a priore male haberi serius ocuis sentiunt. Tanta eos interdum tenet sui fiducia, ut res extra se positas recte inspicere negligant, quia contemnunt, inde fit, ut in summa omnium rerum ignoratione versentur. Quemadmodum enim diuitiarum opinio inter maximas referenda est inopiae causas, ita etiam hic accidit. Idolis quibusdam occupata hominis mens valde sibi placet, & in admirationem, quin paene adorationem sui rapitur. Quid mirum, si de au-
genda

❁ ○ ❁

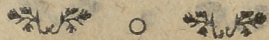
genda rerum extra se positarum notitia parum sollicita est, easque non cognita dignas iudicat? si neque *utilium* neque *noxiarum* rerum instructa est notitia? Ignorantiae *circa res utiles* morbum quod attinet, vnusquisque suum animum ea esse caligine obuolutum, vt non semper videat, quid ad consequendam stabiliendamue veram felicitatem faciat, facile sentire potest. Hinc falluntur saepe homines in optione rerum, quarum mox eos poenitet. Nimiae animi commotiones obducunt menti quasi velum, vt vere *utilia* vel plane cognoscere non possit, vel certe bona opinata pro veris habeat. Serius ocius nos nobis ipsis imposuisse deprehendimus, nostramque coecitatem *circa eligenda bona vera* admirabundi deploramus.

§. IV.

Ita quoque comparatum est cum *rebus noxiis*, circa quas simili ratione ignorantiam nostram fateamur, necesse est. Saepius accidit, vt eas res sub specie boni appetamus, quas deinde sub plane alia forma maximo cum damno & pudore agnoscimus. Feruntur homines interdum impetu vehemente ad ea, quae suo quisque vitae generi, muneris, saporis, maxime conuenientia esse putat, post praeterlapsum autem aliquod temporis spatium inueniunt serpentem, qui sub flore pulero abscondite iacens, antea visum plane fugiebat, sentiuntque multo melius fuisse, si ab rerum tam sibi noxiarum vsu abstinuissent, & detestantur adeo infelicem operam, quam in consequenda opinata felicitate collocauerant, quod satis indicat, homines rerum *noxiarum* destitui notitia.

§. V.

Sed multo latius patet infelix illa Ignorantia, proditque *se etiam* in dignoscendis *hominibus aliis*, & quidem cum *noxiiis*,
tum

tum *utilibus*. Quemadmodum ipse hominis animus sibi mysterium est; ita non minus aliorum mens nobis delitescit, ut non statim appareat, quales sint. Solent homines tantum externorum in aliis habere rationem, eaque sequi, quae in sensus incurrunt, cum tamen ad dignoscendos alios multo plura requirantur. Non enim semper se prodit per externa ea vis ac praestantia interna, qua alter praeditus, nos adiuuare possit. Frons, vultus reliquaque externa sunt valde incerti mentis indices, ex quibus non semper licet de bonis alicuius internis iudicare. Hinc homines his saepe in fraudem inducti ab virorum *honorum sibi que utilium* notitia excluduntur.

§. VI.

Circa *homines noxios*prehendimus notitiam hominum etiam valde mancam. Cogimur & hic cum *Pindaro* *) exclamare

- - ἀμφὶ δ' ἀνθρώ-

παν φρεσὶν ἀμπλακίαι ἀνα -

εἰδητοὶ κέμενται.

Deficit & hic hominibus lumen, quo tenebrae menti offusae, quae impediunt, quo minus noxii homines cognosci possint, dispellantur. Vel qualiscunque ad vitam communem attentio magis, quam optabile erat, hoc confirmat. Num homines e. g. admissuri assent adulatores, si scirent eos esse pestem generis humani, tales, qui non solum iudicium veri adulterant, sed etiam plane delent veritatem? Iam vero quotidie animadvertendi datur copia, quantum capiuntur lenocinijs verborum fucatis homines; patefaciunt aures adulatoribus, fictus ad voluntatem audientis cum adhibetur sermo, conuertique se patiuntur ad eorum voluntatem. Insit igitur menti necesse est quaedam occoecatio, quae obest, quo minus perniciosissimum illud hominum genus possit perspicere.

§. VII.

*) *Pindar. Olymp. Od. VII.*

§. VII.

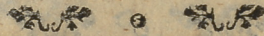
Progredimur nunc ad *summam verum causam*, in qua consideranda eodem modo querendum est: Quantum est, quod nescimus! Non potest fieri, vt tam finita ac tam angustis limitibus circumscripta hominis mens immensi ac infiniti dei capere atque eloqui notionem possit. Magnitudo diuina excedit mentis humanae modum, hominesque iis rebus, quae in sensus incidunt, nimis assueti non possunt plenam diuinitatis lucem haurire, nec, sibi dum relictis sunt, deum tantum, quantum est, cognoscere. A luce diuina remotos hoc iam agnouisse accepimus a *Cicerone* *) historiam referente talem: "*Simonides* „ab *Hierone Syracusarum Tyranno* interrogatus: *Quid aut* „*qualis sit deus?* *deliberandi causa sibi vnum postulauit di-* „*em.* *Cum idem ex eo postridie quaereret, biduum petiuit.* „*Cum saepius duplicaret numerum dierum, admiransque Hiero* „*quaereret, cur ita faceret? quia, quanto, inquit, diutius* „*considero, tanto mihi res videtur obscurior.*

§. VIII.

Hisce, quas commemorauimus, Ignorantiae partibus accedit denique ea, quae spectat ad *modum felicitatis moralis*. Non quidem in dubium vocari posse videtur, instinctum quendam, nitendi ad felicitatem, omnibus hominibus natura esse infitum. In eo omnes omnino consentiunt: beate viuendi cupiditate incensos esse omnes. Verum cum ventum est ad rationem & modum, quo peruenire possint ad felicitatem veram, hic labor, hic fraus, hic caligo menti offusa deprehenditur. Hinc proximum colligimus confectarium, non nimis vrgendum esse, quod quidam summum I. N. principium constituunt:

Quaere

*) *Cic. de Nat. Deor. L. I. C. 21.*

Quaere felicitatem tuam. Homines enim natura vltro ad eam remis & quadrigis tendunt, sed in eo maxime laboratur, quod ignorant, felicitas vera in quo insit? Saluti generis humani melius consulitur, si in eo omnis ponitur cura atque industria, vt talia suppeditentur praecepta, quae huic mentis morbo medeantur, ac commune illud felicitatis sufflumen remoueant.

§. IX.

Huic *Ignorantiae*, quam non ita viuide sentiunt propter ipsam ignorantiam, cognatus est *error*, quo volunt illam ignorantiae lacunam explere. Quo de vitio ita questus est Princeps Philosophorum *Plato* *) ἀγνοίας μέγα τι μοι δοκῶ καὶ χαλεπὸν ἀφωρισμένον ὄρεῖν εἶδος πᾶσι τοῖς ἄλλοις αὐτῆς ἀντίσθετον μέρος. τὸ μὴ κατεῖδῶτα τι, δοκεῖν εἶδεναι. δι' ἃ κινδύνει, πάντα ὅσα διανοία σφαλλόμεθα, γίγνεσθαι πᾶσι.

§. X

Praeter hanc *Ignorantiam*, aliud malorum genus est *Prauitas actionum* s. *πονηρία*. Quae cum tam manifesta sit, vix opus habet declaratione: Ceterum quorum vitiorum apud *Platonem* loco, quem §. I. citauimus, fit mentio, tanquam partium *πονηρίας*, illa nunc speciminis causa breuibus persequemur. Primum est *δειλία* s. *timiditas*, cum ignauia coniuncta, quam multa sequuntur vel male facta, vel cum peccato intermissa. Metu perturbatur hominum vita, si mentem subeunt mala imminencia. Fingunt pericula, licet forte longe adhuc remota sunt, valde sibi esse vicina, & ita sunt ante miseras miseri. Nimius hic metus magnum iis obicit impedimentum, quo minus officiis suis recte fungi possint; hoc enim correpti, distrahitur

*) videatur *Platonis Sophista* p. 153. F.

litur animus, ut non possit in re sibi peragenda satis figere cogitationem. Haec *timiditas* habet comitem *Ignauiam*, ex qua subterfugiunt laborum perfunctionem, & ad portum potius otii confugiunt. Aliud *timidorum* genus suscipit quidem laborem, cum primum autem vel paululum in eo gustauit molestiae, medio in cursu subsistens, incepto neglecto, pristino se dat languori. Et quum ne suis quidem rebus manum admoueant, eo magis desunt aliis, quos iuuare poterant, praebentque se in alterius calamitate otiosos spectatores. Porro nolunt perferre dolores, iisque humili animo succumbunt. Obliti fati, quo humana iactantur, nimis perturbantur his, quae vitare humanae potestatis non est. Intolerabilis iis videtur conditio, qua nati sunt, queruntur, plorant, suisque rebus supra modum ingemiscunt. Breuiter sed diuinitus *Orphici carminis* auctor causam assignaturus illius calamitatis, quod pauci in *Mercurii* antrum h. e. ad felicitatem perueniunt: *)

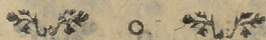
- - - Ασσητῆρα δὲ μόχθων
Μόχθων ἀσσητῆρα βίς μάλα πεφεικασιν.

Ab hac meticolositatis tam late patentis ratione est, quod apud Graecos *δειλοί* vniuersim pro malis, quo sunt antiquiores scriptores, ponuntur.

§. XI.

Aliud vitium, in quo *prauitas* hominum naturalis apparet, est *ἀκολασία* f. *intemperantia*. Quemadmodum homines variis tenentur studiis; ita varium in modum contra temperantiam peccatur. Sic quidam nullum plane tenent modum in perfruendis voluptatibus illicitis. Quo magis iis indulgent, eo illas sitiunt ardentius. Omnem in eo ponunt operam, ut fiant noui artifices in excogitandis, fruendi voluptate, modis. Quaerunt indefesso studio gulae ac libidinis vices. Omni corpus

*) De Lapid. Prooem. v. 64.

pus eorum vacat impudicitiae, & a malis libidinibus tanquam a rapidissimo torrente ad quaeuis turpia sine more modoque feruntur.

§. XII.

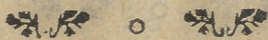
Supereſt *q̄* *adixia* ſ. *iniuſtitia* quae hominibus valde communis eſt, variisque cernitur modis. Quidam denegant aliis, quae tamen propter vincula, quae inter ipſos alioſque intercedunt, merito praeflare debebant. Vt hoc vtar, promiſſis & conuentis non ſtant. Poſcentibus iuſtam laboris mercedem tribuere nolunt. Deposita, fideique eorum commiſſa reddere, praeflare recuſant. *Alii* alio iniuſtitiam exercent modo, dum alteri auferunt, quicquid iuſto nomine poſſidet, ſi modo ea re ſua augeri poſſint commoda. Quin uſque eo quidam ſunt iniqui, vt ne parcant quidem exiſtimationi famaſque alterius, ſed eripiant boniviri nomen. Polluuntur denique iniuſtitiae nomine, qui malum aliquod inferunt alteri, quod inferendi poteſtatem vel neceſſitatem non habebant. Hanc, quam diximus, *peruerſitatem actionum*, in aliis facilius animaduertunt homines, ſuam autem ſero plerumque ex poenis intelligunt.

§. XIII.

Poſſet *tertium* quoddam *malorum genus* conſtitui, quod neutrum forte dixeris, in quo morbi, caſus fortuiti & id genus alia incommoda collocari poterant; ſed nunc in iis enarrandis morari non eſt animus, quia aut referri poſſunt ad alterutram claſſium, quas diximus, aut a noſtro ſcopo aliena ſunt.

§. XIV.

Quae de *Ignorantia* & *Peruerſitate* actionum diximus fa-
tentur

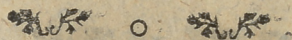

tentur omnes. Itaque ne opus quidem est, ea probare *vel* e S. S. literis, quae viuidis admodum coloribus mala, quae premitunt mortales, pingunt; *Vel* e profanis v. g. *Horatii* illo *) vbi plura congerunt interpretes, quibus hic nihil opus est. Quid enim sibi volunt omnes omnium populorum leges, disciplina, poenae, praemia, illae vitiorum emendatrices, virtutumque commendatrices? Nonne ponunt deprauatam hominum conditionem, quae illis indigeat? Quid sibi volunt omnium Philosophorum promissa ac praecepta, quibus exacuatur mens ad bona deligenda reiiciendaque contraria? Nonne clamant, tot tantisque circumdatam esse hominum vitam malis, quibus a via, qua itur ad felicitatem, vel inuenienda vel ingredienda arceantur?

§. XV.

Quaeritur autem merito, *unde sint ista mala?* Non magis sane otiosa videtur haec esse quaestio, quam illa Medicorum, unde morbus? Verum non tractabimus eam hoc loco ex Theologorum dictatis, qui docent, primos hominum parentes Diaboli suggestionem, infelici lapsu posteris ea, quibus ingemiscunt, mala contraxisse; nisi quod per hanc occasionem fatemur, posse forte moderatum prudentemque hominem, qui non semper culpae suae minuendae causa, ad peccatum originis recurrere, in eoque praesidium peccatis, culpa ac consuetudine magis, quam natura contractis quaerere velit, simili in hoc argumento vti temperamento, quod placet viris sapientibus in Dogmate de Theologia insita, vbi post *Opertius* quorundam sententias, acquiescere videntur hodie homines, moderati in eo, vt fateantur, non nasci nobiscum *propositiones*, quas dicunt, *actuales*, quae affirmant aliquid de Deo, eiusque attributis, sed illarum

*) *Horat. Satyr. L. I. 3. 68.*

larum cognoscendarum accipiendarumque facultatem. Sic dicamus, nasci nobiscum non peccata proprie dicta, sed eam animorum conditionem, quae semina peccati, ab aliis sparfa, facile recipiat foueatque, vt inde fructus pessimi maximeque peccata proueniant. Sed de his viderint Theologi, nostrum non est, nunc nos hanc in causam demittere.

§. XVI.

Nec *Metaphysice* iam illam de malorum nostrorum origine, nisi *παχυλῶς* per observationes aliquot tractamus,

1.) *Malum non esse a Deo.* Cum enim deus sit perfectissimus atque sanctissimus, non potest neque in eum vlla imperfectio cadere, neque in res ab ipso creatas mali quidquam emanare. Sed videamus Theodicæam *Platonis*, (*) qua Dei causam praeclare agit: “ἐκ ἀγαθὸς ὄγε Θεὸς τῶ ὄντι τε, καὶ λεκτέον ἔστω; - ἀλλὰ μὴν εἰδέν γε τῶν ἀγαθῶν βλάβερον. - Ἄρ ἐν, ὁ μὴ βλάβερον, βλάπτει; ὁ δὲ μὴ βλάπτει κακόν τι ποιεῖ; ὁ δὲ γε μηδὲν κακὸν ποιεῖ, εἰδ’ ἂν τινος εἴη κακῆ αἰτιον. Τί δε; ἀφέλιμον τὸ ἀγαθόν; αἰτιον ἄρα εὐπραγίας. ἐν ἄρα πάντων γε αἰτιον τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ τῶν μὲν εἶν ἐχόντων αἰτιον, τῶν δὲ κακῶν ἀνάιτιον. - τῶν δὲ κακῶν ἀλλ’ αἰτταῖ δεῖ ζητεῖν τὰ αἰττα ἀλλ’ εἰ τὸν Θεόν. En! quam plane, quam viuide instituat argumentationem *Plato*! Et hoc nomine multis dignus est laudibus, quod scilicet hic secutus est simplicitatem *Socratis*, qui omnem philosophandi rationem ad ipsium hominum sensum conformauit, adeo, vt ea eorum mentem vehementer mouerit.

2) *non omnia mala a corpore in animum venire*, licet occasionem plerumque det corpus: sed potius contra *plurima mala trans-*

*) cf. *Plato de Republ.* L. II. p. 439. DE seq.;

transire ex animo ad corpus. Animus vititur corpore vt instrumento ad exsequenda ea, quae intellectus tanquam bona cognouit & ad quorum possessionem tendit voluntas. Pulcre ille apud *Platonem* (a) *Zamolxis*: πάντα ἐν τῆς ψυχῆς ὁρμηθαι καὶ τὰ κακὰ καὶ τὰ ἀγαθὰ τῷ σώματι, καὶ παντὶ τῷ ἀνθρώπῳ. καὶ ἐκείθεν ἐπιβρεῖν, ὡς περ ἐκ τῆς κεφαλῆς ἐπὶ τὰ ὄμματα. δεῦν ἐκένε καὶ πρῶτον καὶ μάλιστα θεραπεύειν, εἰ μέλλει καὶ τὰ τῆς κεφαλῆς, καὶ τὰ τῶ ὅλῃ σώματος καλῶς ἔχειν.

3) *Malitiam actionum fere esse ex ignorantia.* Non possunt homines semper perspicere conlectaria, quae malam actionem comitari solent, semperque in peccatis committendis opinionem boni sequuntur. Etiam vero circa hanc valde decipiantur, saepeque prolabantur ad ea, quae magnum eis inferunt damnum, tamen non dici potest, eos ea facere, quatenus sunt mala, sed quatenus eis visa fuerunt bona. Hanc etiam observationem confirmet *Plato* (b) ἐπὶ γε τὰ κακὰ εἴδεις ἐκὼν ἔρχεται, εἰδὲ ἐπὶ ἃ οἴεται κακὰ εἶναι. εἰδ' ἐστὶ τῆτο, ὡς εἰσικεν, ἐν ἀνθρώπων φύσει, ἐπὶ ἃ οἴεται κακὰ εἶναι, εἰδέλειν ἰέναι, ἀντὶ τῶν ἀγαθῶν. Certe etiam hi, quibus exprimit conscientia interdum *Medeae* vocem, (c) aut *Pauli* adeo, (d) εἰ γὰρ ὁ θελῶ, ποιῶ ἀγαθόν. ἀλλ' ὁ εἰ θελῶ κακόν, τῆτο πράσσω; tamen in ipso peccandi actu iudicant melius esse: *frui hodie, cras puniri.* Repraesentatio voluptatis ex praesente opinato bono resultantis vincit, opprimitque remiscientiam adhuc absentis mali, aut doloris ex praua actione oriundi. Neque vero illud negari potest, eiusmodi homines esse seruos peccati,

(a) *Plato in Charmide* p. 237. A B.

(b) *Plato in Protagora* p. 213. A.

(c) *Quid. Metamorph. L. VII, v. 20 & 23.*

(d) *Rom. VII. 19.*

peccati, atque adeo naturali libertate vtentibus vix accensendos.

§. XVII.

Tractabimus potius *hanc Quaestionem: unde sint enarrata modo mala? historice* quodammodo s. empirice, sicut Medicus, qui non in omni morbo redit ad prima Physiologiae Elementa, vt obseruemus, quomodo fiant homines pedetentim mali, (nam nemo repente fuit turpissimus, *Iuuenal.* II. 82) & ne hoc quidem totum in praesens; sed quomodo fiant mali ab *Educatione*, h. e. vniuersim illorum culpa, qui cum illis versantur, eorumque curam gerere debent. Diligens ad vulgarem educandi rationem attentio vnumquemque docere potest, quanta per eam infligatur generi humano miseria ac calamitas; ideoque eo maioris videtur esse necessitatis, vt *peccata illa, quae paruis ab educatione contrahuntur*, ante oculos ponantur, vt eo diligentior educationis cura habeatur. Quod vt fiat felicius, consideremus hominem a matre recentem & alligatum in cunabulis, qui nondum a quacunque causa extra se constituta corruptus est, cum *illis Primis Naturae*, quae ei a sapientissimo Creatore insita sunt. Facimus hic tantum obiter eorum mentionem & quidem ea ratione, qua vsus est *Illustris Gesnerus* in aureo Encyclopaediae libello p. 163; sed deinde agemus de singulis paulo fusius. Ad *Prima Naturae* referenda sunt:

- I. *Conseruatio sui,*
- II. *Insatiabilis quaedam sciendi cupiditas,*
- III. *Cui adiuncta est facilitas in credendo,*
- IV. *Atque adeo, nisi quis alius impetus maior intercedat, in parendo.*
- V. *Amor status sui atque conditionis,*
- VI. *Amor actionis,*
- VII. *Impetus ad Voluntatis cuiusque fructum,*

VIII.

- VIII. *Societatis desiderium,*
IX. *Misericordia,*
X. *Imitandi studium,*
XI. *Par pari referendi studium.*

§. XVIII.

Hic iam obseruemus ante omnia

a) infinita esse illa desideria, illos velut nisus, conatus, impetus, quibus a natura praediti sunt homines. Flagrant incredibili paene cupiditate omnia sciendi parui, quaecunque in oculos incidunt. Hinc tot oriuntur quaestiones, in quibus proferendis non temere fatigantur. Deinde volunt omnia habere, possidere, omnibus rebus frui, cum primum semel aliquid arripuerunt, tuentur illud manibus ac pedibus, & aegre sibi eripi patiuntur. Vt in natura corporea vis illa aëris elastica expandit se quaquaversum, vehementemque habet nisum, versus omnes directiones agendi; Ita quoque comparatum est cum infinitis illis desideriis. Vix possunt expleri, tendunt potius semper plus ultra,

b) Sed restringi & ad modum quendam redigi. Quod nempe modum excedunt, opus habent moderatione, & hoc fit dum restringuntur

α) a se inuicem, vt in se agunt corporum particulae, quae prout comparatae atque inter se mistae sunt, se ipsae temperant ac modum sibi inuicem constituunt. Sic habendi cupiditas restringitur a cupiditate eminendi, fruendi: Sic vindictae studium ad modum quendam redigitur a cupiditate socialiter viuendi: Sic nimia voracitas coercetur ab instinctu valetudinem tuendi, & ita porro.

β) ab aliis, qui & ipsi habere, possidere, scire omnia & omnibus frui volunt. Hinc fit, vt interdum hominum studia in appetendis rebus collidantur, & ita alii aliorum

desideriis terminos constituent. Hoc modo restringuntur illa infinita desideria, eisque compedes quasi iniiciuntur, ne omnem plane modum excedant, versusque omnes res iusto vehementius ruant.

c) Porro obseruare licet, hominem non minus, quam animalia expectare similes simillimum antecessentium causarum euentus. Si puer e. g. semel ardore fornacis aut candelae, cui nimis prope accessit, laesus est, fugit postea, quantum potest, hanc noxiam sibi causam, ab eaque sumite timet malum. Haec ipsa iam breuis commemoratio admonere nos potest, quantum referat, inter quos aliquis nascatur, quos vel *educatores* vel collutores vel generatim socios primae vitae partis habeat. Sed age distinctius videamus, quomodo ab his hominum, inter quos puer versatur, generibus, *maxime a primo illo Educatorum illa Prima Naturae*
 vel I. *nimis incitentur,*
 vel II. *reprimantur cum periculo ac damno,*
 vel III. *deprauentur, h. e. ad obiecta non sua applicentur.*

§. XIX.

In Primis Naturae

I. illud est, quod vitam suam, integritatem membrorum, valetudinem amat quisque & tueri omni vi studet. Omnibus hominibus hoc a natura i. e. Deo datum esse, cognoscimus omnes. A vitae initio inde exserit se instinctus se conservandi ploratione illa lamentabili, qua ea suppeditari sibi vel nescientes petunt, quae ad se nutriendos faciunt, & contra ea a se remoueri, a quibus male habentur. Vbi paululum adulti, cum primum se cadere sentiunt, praetendunt manus, & hoc modo se muniunt contra mala, quae corpus hoc casu male afficere poterant. Repellunt a se quam vehementissime iniurias sibi illatas, & abhorrent ab omnibus rebus, quae corpori interitum

teritum minari videntur. Fugiunt dolores ac iniurias aëris. Amant potius alimenta, quibus vita sustineri recrearique possit. Hoc Primum Naturae, *Conseruatio sui*

I.) *nimis incitatur* ab Educatoribus *anxia & nimia*, qua patrum corpus complectuntur, *cura*. Quidam parentes stulte praeconcepta abrepti opinione putant, quo molliores delicatioresque habeantur parui, eo magis prospici eorum valetudini. Ideo sollicite eos custodiunt ab aëre liberiore ac paululum frigido. Volunt eos semper tectos vestim. molli densitate & cubiculis vaporatis inclusos esse. Et si interdum permittunt, vt prodeant, inuolunt eos quasi totos vestibus pelliceis & nescio quibus aliis id genus vestimentis, quibus frigus diligentissime arceri solet. Permittendo, vt pueri denudato capite extra cubiculum eant, aut aqua frigida manus lauent, maximam se inferre valetudini corporis noxam putant. Praeterea tractant eos in reliquis rebus admodum molli- ter, & vehementer de eo sunt solliciti, ne quid duri aut molesti quidquam parui subeant. Quidnam vero inde exspectari potest, si parui ab usu aëris liberioris arcentur? Nonne *debile ac infirmum corpus* ipsis reddetur? Cum primum deinde adultiores iniuriis aëris, quae tamen omnino vitari non possunt, exponuntur, aegrotant variisque morborum generibus affliguntur. Quam stulta haec anxia circa corpus cura ac mollis partos tractandi ratio sit, praeter alia inde potest intelligi, quod frons ac facies, non minus tenera reliquis membris, ad quasuis tamen perferendas aëris iniurias aduerseri potest. Quid impedit, quo minus aliis corporis membris mature quaedam durities contrahatur? Praeslat ea profecto multiplicem in vita communi usum; nescitur enim, in quamnam vitae conditionem olim incidant parui. Iam vero si tunc demum velint corpus illi vitae generi, forte sic satis aspero, atque molestiis cum eo cunctis subigere, sero id fieret, quod etiam multi cum vitae periculo saepissi-

me

me experiuntur, ac merito stultitiae educatorum suorum ingemiscunt: Hinc Sapientes Viri, quibus sana ac robusta corporis valetudo hominum curae cordique fuit, voluerunt, vt infantes ab incunabilis inde adsuescerent, ad quod nati sunt, i. e. ad dura quaeque & aspera patienda. Sapientissimus Laconum Legislator *Lycurgus* iussit, vt infantes quam tenuia haberent vitae initia. Iniungebat nutricibus, vt eos duriter, quantum fieri poterat, haberent & sine fasciis educarent (a) Idem Auctor *Plutarchus*, Lacedaemonios sine calcis incedere & maximam partem nudos assuescisse pueros lusitare, commemorat. (b) Haec seuera educandi ratio conuenit etiam cum Magni *Lockii* praeceptis, qui in peruerso educandi modo infinita emendauit, & hac de re optime meritus est. Omnium princeps, quam in recta educatione obseruari vult regula, quamque fundamenti loco ponit, est, ne infantes neque hieme nec aestate nimis calidis vestiantur vestibus. (c) Deinde suadet etiam, vt quotidie pueri pedes aqua frigida lauentur (d) Porro vt intersit, quantum fieri potest, aëri liberiori & quidem denudato capite, (e) vt sensum adsuescat, iniurias aëris perpeti. Sed dicat aliquis: quorsum ista hic disputantur? ἀμαρτιγενείαν promissisti: an peccatum est,

(a) cf. *Plutarchi Vit. Parallel. ex Edit. Lond. p. 107. in Vit. Lycurg. ἦν δὲ περὶ τὰς τροφὰς ἐπιμέλειά τις μετὰ τέχνης, ὥστε ἀνευ σπαργάνων ἐκτρέφοντας τὰ βρέφη, τοῖς μέλεσι καὶ τοῖς εἶδεσιν ἐλευθέρια ποιεῖν, ἔτι δὲ εὐκολὰ τοῖς διαίταις καὶ ἀσκησιν.*

(b) *Plut. cit. loc. p. 108. βαδίζειν ἀνυποδήτους, παίξεν τε γυμνὸς ὡς τὰ πολλὰ συνεθίζοντες.*

(c) *Lock of Education §. 5.*

(d) §. 7.

(e) *cit. loc. An other Thing that is of great aduantage to every one's Health, but especially children's, is, to be much in the open*

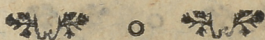
est, corpore tenero esse atque imbecillo? Peccatum id non est, sed est impedimentum exercendae virtutis: est irritamentum ignaviae: fit denique pars illius *dehinc*, quam S. X. descripsimus. Hoc magis etiam pertinet ad ea, quae nunc statim subiiciemus. Nempe studium conseruationis sui *nimis incitatur* & in noxiam teneritatem degenerat, si paruis persuadetur vel leuissimos labores illis nocere. Ne permittuntur quidem, vt, viribus etiam sic satis firmis instructi, sumant sibi exiguum in induendis & exuendis vestibus laborem; sed oportet semper ministrantes eis adesse, qui eos ab vsu virium suarum quasi auocent, omnes qualescunque operas eis praesentent. Hac re contrahitur eorum membris turpis quidam *languor*, fugiuntque, quantum possunt, stulto metu ducti, ne noceatur sanitati, omnis generis laborum ac molestiarum perpeffionem. Ita diligens nimis cura, qua cauent educatores, ne labatur forte puer, ne offendat, ne in aquam incidat, ne haereat in luto, *enopliam* efficit, & *consilii inopiam* & *desperationem*, & *ignauiam succurrendi aliis* & quae sunt alia.

2) *studium conseruationis sui reprimatur*, si parui solum negligentiae nutricum & ancillarum permittantur. Nolunt quidam parentes vllos in educandis liberis perferre labores ac molestias. Nolunt interesse ploratui aut aliis iniucundis, quae educationem comitari solent, rebus. Ideo student se quam longissime a praesentia paruorum remouere. Tradunt

cos

open Air, and very little as may be by the Fire even in winter. By this he will accustom himself also to Heat and Cold, Schine and Rain; all which if a Man's body will not endure, it will serue him to very little purpose in this World: And when he is grown up, it is too late to begin to use him to it: It must be got early and by degrees, Thus the Body may be brought to bear almost any thing, I would also advise him to play in the Wind and the Sun without a Hat.

C

eos nutricibus aut aliis id genus hominibus, in quorum societate multum detrahitur studio se conseruandi. Sunt enim plerumque leuis animi, negligentesque sui officii, non satis curae corporis paruorum gerunt, intenti suis rebus, negligunt paruos. Solent suas vitae commoditates curis, quas circa conseruationem paruorum suscipere debebant, praeferre, & quo rarius a parentibus ipsis obseruantur, eo negligetiores in praestandis officiis fiunt. Abeunt interdum dies & hebdomades, quam vel semel parentes sciscitentur aut videant, quid sui agant liberi? Hinc saepe accidit, vt parui, negligentiae ancillarum solum relictii, periculo vitae exponantur, membris capiantur, aut alia corporis incommoda ac vitia inde reportent, quibus deformes & ad gerenda vitae munera saepe redduntur inepti. Dicat: sic tamen cauere aut emendari adeo illud incommodum, de quo ante parentes accusati sint? Modo non consequerentur illa, quae modo dicta sunt: modo non alia, quae deinde commemorabuntur, quaeque magis ad nostrum argumentum pertinent.

§. XX.

II. *Insatiabilis quaedam sciendi cupiditas atque curiositas deprehenditur in paruus. Pingit hanc pulcerrime Cicero, (*) cum dicit: "Videmusne, vt pueri ne verberibus quidem a contemplandis rebus perquirendisque deterreantur? vt pulsi requirant, Saliquid scire se gaudeant? vt aliis narrare gestiant? vt pompa, ludis atque eiusmodi spectaculis teneantur, ob eamque rem vel famem vel sitim perferant? Ita sane est cum pueris. Volunt omnia scire & videre, ascendunt in mensas, fellas atque scalas, etsi vel maxime cum periculo coniunctum sit. Malunt se praesentissimo exponere periculo, quam non cognosce-*

re,

*) Cic. de Finibus L. V. C. 13.

re, quid ibi rei sit, quidque ibi agatur. Eidem curiositati tribuendum esse videtur, quod plerumque crepundia sua non diu feruent integra. Non possunt prius quiescere, eaque ex manibus deponere, quam viderint, quid intus sit. Hinc tam diu ea ab omnibus partibus considerant & tractant, donec foramen fecerint, ut possint inspicere, quomodo intus comparata sint. Ardent incredibili paene cupiditate audiendi historiolas fabellasque, & defixis plane oculis pendent ab ore narrantis. Quin adeo capiuntur narratiunculis, ut hisce, quicquid velis, si rem recte inflituas, ab eis impetrare possis. Hoc *Primum Naturae* autem

1) *nimis incitatur in parvis*

a) si domi conceditur, ut omnia audiant & videant, quae scitu non necessaria, aut etiam noxia sunt. Arbitros esse quidam parentes paruos omnium, quae agunt, patiuntur. Permittunt, ut se omnibus ingerant immisceantque rebus, quae tamen nihil ad eos attinent: Item ut sint omnium primi, qui cognoscant, cum primum aliquid novi accidit, aut iubent adeo illos explorare homines, eorumque venari colloquia, qui negotii causa domum frequentant. (a) Praesertim autem nimis inflammatur illa *Curiositas*, si eis interesse liceat sermonibus, ubi vel de peccatis parentum audiunt, qui ipsi nonnunquam, nescio qua vanitate ducti atque inconsiderantia, ut mitissimo nomine utar in re gravissima, stultitias iuveniles praesentibus parvis magna cum voluptate narrant, aut adeo de iisdem gloriantur:

(a) *Mr. Croufaz* T. II. Sect. V. p. 229. Il faut éloigner de bonne heure les Enfans de la dangereuse habitude, d'écouter des rapports, d'aller furetant de tous côtés, pour savoir ce qu'on dit d'eux, & de prêter l'oreille à tous les contes. - On ne sauroit de trop bonne heure les amener à avoir honte de cette petitesse d'esprit, & de concevoir un parfait mépris pour ces personnes oisives.

antur: quo, nescio, an quid magis ad corrumpendos pueros valeat, nisi forte illud, si ipsa peccata parentum vident. Quosdam enim ne pudet quidem, turpia coram pueris committere, quod stulte putant, eos nondum talia intelligere, seque posse ea saluo eorum pudore facere, sed ad omnes aliorum actiones diligentissime etiam praeter opinionem attendunt. Sapientius & religiosius fers, quam a petulante Satirico expectes, *Iuuenalis* (b)

*Maxima debetur puero reuerentia: si quid
Turpe paras, nec tu pueri contemseris annos,
Sed peccaturo obstat tibi filius infans.*

Diligentissime igitur cauendum est Educatoribus, ne quid praesentibus paruis agant, quod praeceptis recti atque honesti repugnet, & quod non etiam in conspectu seueri Censoris facere velint. Porro peccatur circa hanc naturalem curiositatem, si studiose ex paruis quaeruntur, quae in aliorum domibus viderint atque audierint, ita ut sint quasi Echo quaedam, per quam omnia aliorum dicta atque facta apud parentes resonent.

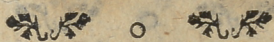
b) Accenditur etiam naturalis, de qua agimus, *curiositas*, si quaestionibus eorum circa res scitu noxias ne aliquo quidem modo satisfiat. Quemadmodum parui, quo erectioris sunt ingenii, eo plura quaerunt; ita etiam interdum incidunt in quaestiones, quibus saluo pudore non possis satisfacere. Hic quidam putant optime occurri huic intempestivae curiositati eamque suffocari, si plane nihil respondeant, & ipsam interrogationem ut peccatum reprehendant. Sed caue, putes, curiositatem sic deprimi. Experientia potius docet, eam, instar aëris compressi, eo vehementiorem fieri. Haec, quam tulerunt, repulsa eos adeo incitat, ut quocumque possint modo, hanc sciendi sitim explere studeant. Adeunt potius vel obnoxios homines, vel qui in respondendo se non satis circumspecte gerunt, vel etiam malevolentia quadam, certe leuitate ac petulantia impulsis, noxia iis

pro-

(b) *Iuuenal. Sat. XIV. 47.*

propinant. Ideo multo melius esse arbitramur, aliquid saltem respondere, eosque ab inuestigatione rei, a cuius cognitione illis metumimus, bello modo auocare, quam simpliciter omnem iis denegare responsionem, atque aperte profiteri, quaestioni, ab illis prolatae, subesse aliquid prohibiti, quod scire non liceat. Opus est omnem hic prudentiam adhiberi, ne iis praebeatur nitendi in vetitum occasio. Lubricus hic & inter difficillimos in educatione locus est, cum sit obseruatum saepius, puellas, dum quaerent magistros arcanorum, Veneris, quae poterant placabilius a matre vel matertera audire, incidisse in linguas corruptrices. Nec in nostro illud sexu inauditum. Oportet sapere scilicet.

2.) *reprimitur haec sciendi cupiditas generatim peruerso instituenti modo.* Sunt multa, quae hic moneri poterant; sed volumus tantum quorundam, in quibus peccatur, facere mentionem. Quis est, qui nesciat, *stultum illum ediscendi modum* valde adhuc in scholis dominari, cum vel plagis vel contumeliis inuiti coguntur parui, ea memoriae mandare, de quibus ne qualemunque quidem accipiant, vel formare sibi possunt notionem? Obitradantur eis vocabula sine ullo imaginum subsidio & extra orationis nexum discenda, quibus quatenam vis atque potestas sit subiecta, simpliciter nesciunt. Quam misera, quamque infelix discendi ratio! Nonne hac omnis amor ac studium discendi exstinguatur necesse est? Quid dicamus de *vulgari, linguam latinam docendi, more peruerso*? quam misere cruciantur iam addiscenda illa pueri? coguntur regulas Grammaticas, quas non intelligunt, ediscere, quod multis cum gemitibus & querelis, quas de difficultate linguae habent, coniunctum esse solet. Deinde exagitantur *sterili illa Analyse grammatica*. Iubent praecipitantes eos singulis verbis inhaerere, ad fallidium vsque tricas grammaticas iis inculcant, non sine temporis, rei inestimabilis, quia irreparabilis, dispendio ac maximo iuuentutis

incommodo. Hoc enim modo ardor discendi, amorque bonarum litterarum, quo omnes nituntur profectus, ex animis puerorum non potest non exigi, & contra fastidium litterarum excitari. Si enim vni rei, praesertim non intellectae, tam diu inhaerent, animus discendum fatigatur, & patientia eorum inanibus Grammaticae terminis, sic enim vocant, i. e. nomenclaturis vincitur. Hinc beneficium institutionis in summa collocant poena, frequentant scholas inuiti, quas libente hilarique animo adire debebant; cum contra lectione cursoria varietateque rerum cupiditas discendi ac amor litterarum inirritice alatur augeaturque. Tum demum enim res vere amamus, cum auctam iis nostram intelligentiam aut quamcunque facultatem sentimus. Iam vero quis negare potest, celeri illa scriptorum lectione multo plura, quam tarda languidaque cognosci posse, & inter tam multa varia occurrere, quae lectori placeant, in quorumque notitia se proficere sentiat? Praeterea reprimatur haec sciendicupiditas *speciatim*

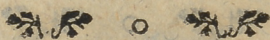
(a) *Si Educatores paruos propter frequentes quaestiones increpant.* Magna hic opus est circumspectione, ne copiose prolatae quaestiones aegre molesteque ferantur, aut derisionibus adeo & contemptu eludantur. Quod si aliquoties eis acciderit, despondent animum, nec audent quaerendo, quae tamen sola augendae cognitionis relicta illis via est, notitiam rerum amplificare. Molestia atque asperitas, quas ob prolatas quaestiones experti sunt, efficiunt in eis *languorem desidiosum*, vt neque ostendant eo tempore curiositatem, vbi ea maxime opus erat. Privantur hac ratione parui valde idqueo, infinita numero vilia iucunde discendi subsidio, & contra turpi *ignorantiae*, ex qua se tamen liberare studebant, relinquuntur. Oportet potius paruos considerare vt peregrinatores, qui ante breue temporis spatium in terram sibi plane incognitam venerunt, vbi eis adhuc noua sunt omnia. Iam vero quam stulte is ageret, qui eiusmodi hominibus

bus vitio vertere, aut adeo irasci vellet propter tot propositas quaestiones? Ita cogitandum est, si cum pueris saepe quaerentibus versandi datur copia. Agamus cum iis amice, nec irascamur, si ex nobis multa quaerant, ne timore deterriti ab omni in posterum abstineant inquirendi ac sciendi studio.

(b) *reprimatur circa notitiam sacrorum*, si Praeceptores aut plane non tractant sacra, aut si parui vident, scientias profanas pluris fieri sacris. Fecit forte quorundam paedagogorum intemperantia, ut quibusdam in familiis contrario errore nulla fere augendae cognitionis paruorum in religione habeatur ratio. Vix tribui volunt vnam horam per hebdomada explicandis religionis dogmatibus, ut inde in opinionem veniant parui, ea omnium minimi habenda esse, nec magna digna esse attentione. Quanta autem eo infligitur teneris animis calamitas! Negligunt educatores quasi data opera facilitatem, quae paruorum animis natura inest, diuinis rebus summisque religionis capitibus assentienti. Iaciunt prima fundamenta infelicissimae consuetudinis, contentim de rebus diuinis cogitandi, loquendi, aut adeo eas deridendi. Frustra fere agitur cum sic adultis de deo debitaque illi reuerentia, nisi mature intimis quasi medullis hae notiones salutare fuerint infixae, certe non tam potenter iis mouentur, quam si illa tenera aetate iis propinatae fuerunt, atque altas iam radices egerunt. Sunt, qui volunt, institutionem in religione differri ad plenum rationis usum, & vtuntur ad confirmandam hanc sententiam speciosis argumentis. Sed non possumus sententiae eorum calculum addere; nam ex iisdem, quas adducere solent, rationibus liceret etiam colligere, differendum esse honorem ac obedientiam parentibus & educatoribus praestandam, (*) quod tamen nunquam illius sententiae propugnatores concessuros esse speramus. Potentissima ad virtutem efficiendam, extirpanda vitia

in

*) Vid. *Illustr. Generi Isagog.* in *Erudit. vniuersal.* §. 1519.

in puerilibus animis est religio. Praeterea habet religio nostra multa mysteria, quae cuiusvis adulti vires intellectus excedunt, quaeque simpliciter credenda sunt. His multo melius esse videtur, occupari animum paruorum prima aetate, quam ea exponere difficultatibus ac scrupulis, quos adultior ac sapere se putans aetas in credendis hisce mysteriis obicere solet. Optimum igitur esse putamus, ut illa opportunitate ac docilitate paruorum & memoria, etiam in propinquantis religionis dogmatibus, ne nobilis illa sciendi cupiditas circa ea reprimatur. Cui studio non aduersum est illud, ut ratione pariter atque exemplis ostendamus, multa esse in omni vita, quae credenda sunt ante, quam intelligantur. Ceterum, cum primum potest, efficiendum est, effici autem facilius potest in paruis, ut sit viva illorum cognitio. Quid hic solidum sit, alia est, & remotior ab hoc loco disputatio.

3) *deprauatur v. c.*

a) *si peruersis notionibus de Deo animi paruorum imbuuntur,* quod multis occasionibus fieri solet; in primis autem

α) *occasione tonitru ac fulgurum fulminumque.* Orta magno cum tonitruum fragore tempestate inculcant paruis, haec esse manifesta Dei irati signa. Quouis fere coeli tonitru clamant: ecce haec est vox terribilis summi numinis! Audi quanta in homines ardeat ira, vult impios fulmine percutere. Hisce minis putant quidem Educatores, paruorum animos optime coerceri, sed non cogitant, eorum sciendi cupiditatem depruari & ad peruersas de Deo eiusque attributis notiones dirigi. (*) Informant enim sibi parui deum

tan-

(*) Mr. Croufaz dignus est, cuius verba hic referantur ex T. II. Sect. VI. p. 329. Je me garderai bien, de représenter à un enfant le tonnerre comme la voix de Dieu qui est en colère, & qui irrité effraye les hommes, frappe les rochers, & tantôt renverse ses Temples, & tantôt jette ses flammes dans la Mer; ce seroit lui donner des idées de Dieu peu conformes à la vérité, à la bienfaisance & au respect qui lui est dû. Le tonnerre & la foudre sont des Phénomènes aussi naturels, que la Neige & les Vents.

tantum iratum osoremque generis humani, cuius summa voluptas in nocendo sit posita, a quo tamen consilio suo maiorem partem aberrans mare & montes & templa sua adeo feriat. Hinc timebunt eum, non amore erga eius beneficia adducti, sed metu potius furiosae irae impulsu. Praeter hunc *seruilem*, qui hinc oritur, *metum* erga Deum, venit etiam inde aliud *intempestiuū metus* genus, quod multa quoque hominibus adfert incommoda. Vix orta est atra nubes, iam toti pauore percussi anxie trepidant, & longe forte remotam tempestatem metus nimius fingit valde vicinam. Qua turbulenta occupati animi commotione, ad quaeuis negotia redduntur inepti, quibus, si quieto fuissent animo, optime tamen fungi poterant. Et quod maxime dolendum est, non possunt homines in pueritia hoc modo corrupti, a nimio hoc metu, licet omnia adhibeantur remedia, adulteriores liberari. Illi infelicissimi etiam iram Dei, quam docet coelestis sapientia, audent contemnere, postquam illo tempestatum terriculamento s. *μορμολυκείω* sibi illudum esse sentiunt.

β) Huc etiam referenda sunt *terricula*, quae circa ferias Christi natalitias ad coercendos paruos adhiberi solent. Quam misere plurimi infantes eo tempore corrumpuntur! quantis nugis animus eorum impletur! Proponunt eis optimum Salvatorein tanquam *furē*, qui auferat, quae acceperunt dona, si se male gerant. Minantur eum, vel certe quendam illius velut lictorem venturum esse, qui terreat aut plagis afficiat paruos. Quin eo insaniae procedunt, vt quosdam homines Christi personam agere, puerisque admirationem ac terrorem incutere iubeant. Horrendum sane dictu, nedum factu! detestabile crimen, in quod grauissima poena constituenda erat. Estne haec amabilis imago illius summi hominum amatoris, illius diuini vadis generis humani, quae paruorum animus impleri debebat? Nonne potius ipsis exse-

erabiles de eo propinantur errores, qui tam firmiter inhaerent, ut meliora licet edocti, aegre tamen possint imperare corruptae phantasiae?

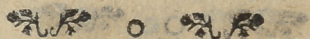
b) *si parui adducuntur ad vitia aliorum exploranda & perstringenda.* Est hoc in quibusdam familiis in more positum, ut paruis ad explorandos aliorum naevos simili fere ratione utantur, qua venatores canibus vestigatoribus ad indagandas feras: subornant eos omnibus artificiis, quibus adhibitis vitia aliorum inuestigare ac carpere possint. Lubent eos, ut omnes aliorum actiones moresque ideo tantum diligentissime obseruent, quo aliquid inueniant, quod perstringere possint. Hasce Satiras parentes avidissime excipiunt atque admirantur. Delectantur, si paruulus, quod faciat ad irrisionem alterius, proferre potest, atque stulte putant, esse acumen ingenii, si paulo liberius aliis insultare possit. Verum enim vero deprauatur hac ratione nobilis illa curiositas. Parabitur puero *habitus de aliis inique iudicandi ac loquendi.* Hinc oriuntur *calumniae ac sermones iniqui.* Assuescit alios parui habere, & contra se meliorem ceteris putare, hinc *contentus* aliorum ac intolerabilis, qua inflantur *superbia.* Inter *prima Naturae* venit nunc

§. XXI.

III. *Facilitas in credendo.* Sunt parui natura propensi ad arripendum, quodcumque ab adultis audiunt. Cerebrum illorum, hoc est habitans in eo accipiendi rerum & verborum notiones facultas, cerae adhuc similis, assumit sine repugnantia notiones, quae ipsi proponuntur, easque, nisi graues causae in diuersum mutant, tuetur ad summam usque senectutem. Propinata illis nec falsa simpliciter opinio, adultos maiore, quam se ipsos, pollere scientia, praeclaram hic praestat utilitatem & suppeditat maxime idoneum discendi subsidium. Frustra laborandum esset circa institutionem, nisi facilitas, dictis sermonibusque aliorum assensum praebendi, diuinitus data esset paruis. Hac adiutrice propinari

pinari possunt, quae pulchri honestique nomine comprehenduntur. Animi tenelli, fraudis, quae circa sermonem versatur, adhuc imperiti, nullius sermonem in suspicionem vocant, ideoque statim eum pro vero assumunt. Solent alios ex sua simplicitate atque ingenuitate iudicare, hanc ob causam putant, sinceritatem esse omnium sermoni propriam. Animus notitia rerum nondum bene subactus non pollet facultate verum a falso distinguendi, ideo putat omnia esse vera, quae pro talibus sibi proponuntur. Haec vero *facilitas in credendo*

1) *nimis incitatur, si credere coguntur, quae tamen demonstrari possunt, ut in Arithmeticis & Geometricis.* Rationem conformandam attentionemque exacuendam esse admodum mature in parvis, numeris atque lineis tractandis, non habere videtur dubium. Et multi praeceptorum id quoque curant, ut pueri harum rerum non plane sint rudes; sed in eo peccatur, quod pueris non indicantur rationes, ex quibus aliquid efficitur, ita ut non aliter esse possit. Tractant nimirum hasce nobiles scientias non ut scientias, sed ut artificia, quae tantum mechanice addisci debeant, in quibus non requirendae sint rationes, ex quibus tanquam ex certo principio conclusiones verae eliciantur, sed satis esse putant, si regulas suppeditent, modumque praescribant, quem in tractandis numeris & lineis sequantur pueri. Ceterum de demonstratione, quae tamen in hisce scientiis propriam habet sedem, plane non sunt solliciti. Ita redduntur in hisce rebus *nimis creduli*, habent fidem Theorematibus, non euidencia argumentorum ducti, sed praeiudicio, quod appellant, Auctoritatis impulsu, quod uti in his, quibus tamen necessarium est doctrinae partibus, magnam nonnunquam peruestigandi veri sufflamen est, ita quoque hic maxime nocet, & quam longissime e scholis Mathematicis exulare debebat. Hoc enim modo non discunt pueri ipsi vires mentis intendere, cogitare, nexumque rerum ac neruum probandi perspicere. Cum primum deinde eis, de-

monstrationibus Mathematicis nondum subactis aliquid huius scientiae proponitur, deest ipsis coticula, qua ad explorandum verum uti poterant, caecoque ad assentiendum feruntur impetu, in primis si mirificum illud I. Q. E. D. in fine paragraphorum videant, cuius velut vi magica veri naturam accipiat quicquid id est, cui tanquam cauda adicitur.

2) *reprimitur*

a) in *propinando Pyrrhonismo nascuto* eorum hominum, qui e. g. in Historia vel civili vel naturali nihil credere volunt, quod non intelligunt. Sunt quidam tam superbi, ut ex suo ingenii ac scientiae modulo, omnes, quascunque ab aliis audiunt, res metiri velint; cum primum aliquod factum aut euentus memorabilis in aliorum sermone occurrit, quem ipsi nondum norunt, aut qui vires mentis eorum superat, ut non statim modum, quem dicunt, possibilitatis perspicere possint, simpliciter illum negare audent, eumque contradictionem inuoluere contendunt praesentibus paruis, licet pro stabilienda sua sententia nullas rationes nisi ignorantiam adferre possint. Et si acciderit, ut parui quibusdam occasionibus ab hominibus fide maxime dignis singularia quaedam edocti domi narrauerint, omni student modo spiritu quodam repugnantiae comoti, horum hominum fidem reddere suspectam, paruosque, ne fidem habeant, admonent. Qui ita cum paruis agunt, reddunt eos *in credendo* admodum *difficiles*, clauduntque eis viam, qua multarum rerum notitiam sibi parare poterant;

b) in primis si hac ratione vtantur etiam *in negotio religionis*: Si iniungitur paruis, nihil esse prius credendum, quam cuius ratio perfecta sit. Dicuntur esse scholae, ubi praeceptores discipulis omnia in rebus etiam Theologicis demonstrare velint; bene, si demonstrare hic sit, recte uti illa propositione: Quicquid credere nos iubet Scriptura S. illud credendum est. Sed finire, & magno cum periculo, si aduoneant suos, ne assensum sanctioris disciplinae dogmatibus praebent, nisi antea omnes ratio-

nes

nes eorum perspexerint. Hoc enim modo excludunt paruos a multorum religionis capitum notitia ac fide. Quot enim sunt, quorum ratio ne a sapientissimo quidem potest perspicui? Et si parui tam diu expectare debent, donec huic intempestive a praeceptoribus excitato desiderio satisfiat, potius nunquam grauissima credent dogmata, quorum fide ipsa constat Christianorum religio. Optime nobis videntur illi se instituere, qui in tradendis religionis mysteriis non tam respiciant ad inquirendas rationes, quam ad dogmata ipsa, quae quantum fieri potest, distincte ac viuide ipsis librorum nostrorum verbis proponunt, & ita assuefaciunt eos, in hisce rebus fidem temporariam habere praeceptoribus, dum ipsa vis verbi diuini, cum diligentia adutorum coniuncta, reliqua perficiat. Interim non postulant ab eis plenam libertatis eurationem perpetuamque ingenii seruitutem, quatenus enim sentiunt, eos esse rationum perspicendarum capaces, suppeditant eis quoque hinc inde argumenta, quibus historica eorum notitia reddatur solida atque firma.

3) *deprauatur consortio cum hominibus infimae atque imperitae plebis.* Magno paruis est infortunio, si parentes eis concedunt, vt semper intersint sodalitati hominum humilis non modo conditionis, sed & animi, qui studiose hoc agunt nonnunquam, vt paruis aliquid persuadeant de suis stultitiis, ac in suam mentem atque opinionem eos traducant. Narrant eis de spectris omnisque generis superstitionis rebus magna eum asseueratione. Parui natura valde curiosi, cum primum tale quid audiunt, erigunt mentem atque aures, & aucupantur adeo singula dicentis verba. Ita inficitur vacua adhuc mens *superstitione*, peste quadam generis humani, quae si semel in teneros irrepsit animos, vix ac ne vix quidem unquam exstirpari potest. Occupantur *prauitate opinionum* atque *vano metu*, quo correpti ad multa agenda redduntur inepti. Huc pertinent inter alia *Calendariorum praedictiones*,

Fabulae vulgi, ludicra falsa, impia prouerbia, quae omnia a quibusdam habentur pro oraculis, adeo, vt omnes fere actiones ad ea referant, acriterque pro iis propugnent. Quod si igitur paruorum aures quotidie hisce stultitiis personant, easque ab ipsis Educatoribus maximi vident fieri, non possunt non, cum valde moueantur exemplis, eiusmodi res ludicras, anilesque fabellas imbibere atque pro veris habere. Quam difficile autem sit, hanc deprauatam credendi facilitatem corrigere, *veteresque*, vt loquitur Persius, (*) *auias hominibus de pulmone reuellere*, satis superque testatur experientia: reuelluntur vero interdum ita, vt ipsi, si fas est continuari allegoriam, pulmones, qui sunt quasi fundus veri, sequantur, vt nihil credant, qui se plus nimio credidisse intelligunt. Porroprehenditur in paruis

§. XXII.

IV. *Facilitas in parendo*. Non obstant hic nobis querelae, a contumacia paruorum in exsequendis aliorum iussis, petitae. Notandum est, nobis hic non esse rem cum iis, qui quacunque causa externa iam corrupti sunt; sed potius cum bene natis, in quibus *Prima Naturae* adhuc seruata sunt integra. Deinde oportet eos considerare in eiusmodi conditione, vbi non impediuntur alia causa, aut alio impetu vehementiore, quo minus morem gerere possint, & tunc eos ad obsequium plerumque pronos deprehendemus. Omnia sunt adhuc in iis mollia, ideoque se nobis praebent eo tractabiliores. Comparari sic satis commode possunt cum teneris arbusculis, quae in hanc vel illam partem facili admodum opera flecti se patiuntur. Sed haec *Facilitas ad parendum*

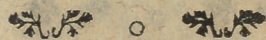
1) *nimis incitatur seruili tractatione*. Nolunt quidam mitia lenia-

*) vid. Persius Sat. V. 92.

seniaque, paruorum animos flectendi, remedia adhibere; stulta laborant opinione, hoc derogare suae grauitati, si precibus aut alia amica ratione aliquid a discipulis impetrare studeant. Ideoque nullis, nisi acerbissimis, eorum voluntatem coërcendi, vtuntur remediis. Si iniungunt praecepta, iram prae se ferunt. Praebent se tanquam tyrannos, qui semper spirant minas, omniaque verberibus aliisque id genus violentis ingenuoque puero indignis modis a paruis obtinere student. Iam vero, ex seruili disciplina *seruilis animi conditio* oriatur, necesse est. Parui perpetua hac seruili tractatione assueuerunt timere, ne, nisi statim obsequantur, poena ipsis subeunda sit, hinc omnibus, quaecunq; tandem sint, aliorum dictis, nullo adhibito discrimine, metu poenarum adducti, obsequium praestant, quae res opportunos admodum facit iuniores, vt in peccandi societatem ab scdali- bus ferocibus pertrahantur: viros autem factos, ne quid pro virtute, religione, patria audeant, debilitat.

2) reprimitur

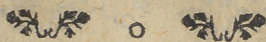
a) *si educatores nimis sero de subactione voluntatis paruorum cogitant.* Regnat & hic praeconcepata opinio, quae multum damni infert educationi. Credunt scilicet multi parentum, liberos statim ab incunabulis nullius plane capaces esse disciplinae, & ante tertium certe annum, emendationi eorum vel primam manum non esse admotendam. Hinc indulgent eis omnia, quaecunq; tandem appetunt. Ne obiurgationibus quidem petulantiam eorum coërcendam esse statuant, nedum durioribus quibusdam remediis illud facere audent. Dicunt: *infantem nimis tenerum esse, neque intelligere, quid reprehensio- nes, multo minus quid plagae sibi velint.* Sed quam male eiusmodi parentes sibi suisque consulunt, qui non ambabus commodissimam arripiunt occasionem, mature voluntatem paruorum flectendi? Nonne hoc modo ipsi eam contra superiorum iussus dedita quasi opera *obdurant*? Ob id ipsum quia non-
dant

dum recte intelligunt, plenoque rationis usu gaudent, debent illa similitum euentuum expectatione, quae cum animalium omni genere nobis communis est, debent sensu doloris ad parandum adigi; ob id ipsum, quia omnia in paruis adhuc mollia sunt, poterant facillime informari. Quis non rideret illum, qui tum demum arborem flectere vellet, si iam grandis crassaque esset facta? Ita quoque ridendi sunt, qui nimis sero, neque a primo statim anno, cum omnia tenera sunt, & figuram quamcunque facile accipiant, paruorum suscipiunt curam. Reddunt enim eos *durae ceruicis*, aperteque *percinaces* esse docent. Alii expriment quidem tandem obsequium a suis, sed

b) *non eo illos adducunt, vt statim pareant iussi.* Cum primum vero parui sentiunt, sibi hac in re indulgeri, interponunt varii generis moras. Cunctantur quantum possunt, differuntque executionem imperii, vt, hoc modo iussis in obliuionem adductis, subducant se officio. Solent etiam antea in causam agendorum inquirere, quam imperata faciant. Si hoc iis aliquoties concessum, vel quaestionibus eorum ante executionem iussorum responsum est, non parere discent, sed semper, quod moneant contra accepta iussa, habebunt, *responsatores*, *tergiuersatores* erunt, quod vitium autem educatorum debetur culpa. Contra qui volunt, vt puer olim aliis recte imperare possit, curant mature, vt recte, vt statim parere discat, nulloque ferunt modo, vt aliquid contra superiorum iussa excipiat, aut causis inquirendis diu immoretur. Dicunt ipsi potius: abi statim, & fac, quae tibi sunt iniuncta, deinde etiam cognosces causam. Denique etiam *reprimitur* illa *facilitas in parendo*

c) *si obruantur parui nimis iussis.* Sunt interdum praecoptores hac in re plane intemperantes. Putant officio satisfecisse, si permultas leges & edictiones veluti promulgauerint paruis. Ceterum non cogitant, vtrum eorum vires exsequendis imperiis sufficiant, nec ne. Hinc fit, vt, cum, nimis oneribus obruti,

ruti, nullum plane exitum laborum finemque iussorum videant, animum despondeant parui. Paratur ipsis eo *stupor* quidam *sensus*, adeo, vt ea, quae eis iniunguntur, respiciant quasi non iniuncta, quae ad se nihil attineant. Et ita animum nunquam serio applicabunt, vt imperata faciant.

3) *deprauatur facilitas in parendo, si non arcentur ab iuuentutis corruptoribus*, quibus obsequi peccatum est. Eiusmodi malae notae homines omnem in eo collocant operam, vt pueros, integros scelerisque puros, scelestae vitae suae faciant socios. Excogitant omnes astutias, quibus eos in suas trahere possint partes. Et, quod maxime ad hunc locum pertinet, minis etiam non abstinent. Qui itaque non satis curae ac cautionis adhibent, vt condiscant ipso etiam visu iuniores, quibus parendum sit, quorum sint contemnenda, & fortiter recusanda imperia, efficiunt, vt illa naturalis ad parendum facilitas in omnis generis peccata exeat.

§. XXIII.

V. Obseruatur in paruis *Amor status sui atque conditionis*. Vehementer sibi placent, in quacunque tandem vitae conditione fuerint nati. Vnusquisque eorum suam sortem putat esse omnibus partibus absolutam. Exserit se hoc *Primum Naturae* in primis, si ex diuersis parentibus nati conuenerunt, & inter se confabulantur: tunc vnusquisque eorum suam prae aliis praedicat praerogatiuam, ostendit, se vestibus, crepundiis, aliisque id genus rebus praestare caeteros. Laudat quisque parentes suos, dicitque, se habere optimum patrem, optimamque matrem. Quaeras ex paruo, parentibus valde mediocris fortis nato, vtrum suam patrem cum alio permutare velit? & statim habebis responsionem, qua summo studio, suum sibi patrem multo cariorem esse reliquis, contendit. Non potest ferre, si quis statum suum verbis eleuare, aut in contentum adducere

E aude-

audeat; sed potius eum, quantum fieri potest, tueri, ac ab omni vituperatione vindicare studet. Non temere inuenies puerum de sua sorte querentem. Omnes omnino sunt potius hilares, atque ea, in qua viuunt, conditione contenti. Huic rei debetur, quod nec fordida opificia, nec ipsa mendicabulorum conditio, suis carent sectatoribus, nedum vt laboriosam nutritorum nostrorum gentem, rusticos, sui status poeniteat. Hic vero *Amor status sui*

I) *nimis incitatur*

a) ab his, qui aliquantum eminere in republica iure, vel iniuria sibi videntur, *vestibus nimis splendidis* & reliquo cultu, quo nimio amore sui inflantur. Hic nobis non est res cum iis parentibus, quorum dignitas postulat, vt etiam eorum liberi insigni ac praerogatiuam quandam in vestibus gerant, licet & hic interdum modus excedatur: sed potius cum iis, qui, nescio qua, stultitia ducti, paruis inculcant, vestibus tantum opus esse ad ostendendam quandam inter alios eminentiam, adeo, vt quo quis pulchrioribus indutus sit vestibus, eo magis inter aequales eluceat. Hinc eo vanitatis quidam prolabantur, vt, etsi forte ordini suo ac facultatibus illud aduersetur, totos paene inaurant. Iubent eos cristatos incedere. Alligant pueros gladiis. Et si parui splendido induti sunt vestitu, non desunt eorum cultum ac pulchritudinem admirari. Simulant, se plane huius ornatus adpectu obstupescere, laudibusque vanis: O quam formosam speciem! ad coelum vsque eos extollunt. Sic docent eos *superbire*, aliosque praeter se, tali externo ornatu haud instructos, contemneré. Porro *corrumpuntur circa sensum pulchri*, ideoque virtutem quibusdam ludibriis externis contineri putant, & contra nunquam vera merita aestimare, eisque praemium aut honores debitos persoluere discent. Idem *sui status amor* nimis incitatur

b) *Adulatione ministrantium*. Est hoc domesticis hominibus valde solemne, vt ad captandam paruorum beneuolentiam,

is

in qua praesidium suis peccatis quaerunt, eis immodice blandiantur. Tribuunt eis virtutes, quas non habent, & si quid boni in eis animaduertunt, exaggerant illud iusto nimis, immodicisque eos hoc nomine extollunt laudibus. Insufurrant eis multa de ordinis sui praestantia ac nobilitate, propter quam praeferendi sint omnibus, maioreque honore affiendi reliquis. Quin omnes eorum defectus ac vitia quouis modo eleuare, atque imminuere student. Efficiunt autem, haec dum agunt, aut non impediunt educatores, vt *nimiam de se*, suaque virtute, & omni adeo conditione concipiant *opinionem*, id quod permultum ad alendam *prauam Philantiam* confert, quae consensu omnium non minus fons inexhaustus quarumuis, quibus mortales premuntur, miseriarum vitiorumque potest dici, quam ordinata virtutis & felicitatis mater atque custos est.

c) *quod excusantur eorum peccata.* Si puer quaedam commisit, & ipse sentit, se propter ea reprehensione dignum esse, student, quantum possunt, mali Educatores hunc salutarem doloris sensum expellere. Consolantur eos intempestiue, promittunt eis multa, aliaque stulte agunt, quo puerum, sibi ipsi propter peccatum iratum, secum reconcilient. Transferunt culpam in animal quoddam. *Puer*, inquiunt, *non fecit, sed canis.* Quin minantur cani plagas, vel adeo eum fictum ob hoc peccatum pulsant. Hac peruersissima consuetudine paruos assuefieri, vt sibi in pessima conditione, reprehensioneque digna placeant, quis est, qui non videat? Praeterea quoque manifesto sic *mentiri* docentur, h. e. praesidium sibi comparare omnium malorum facinorum, & spem impudentia procurandae impunitatis.

2) *reprimitur querula sortis accusatione* s. *μεμψιμοιρία.* Plus *ultra* illud interdum intempestiue illis occinitur. Audiunt ipsas parentum querelas, in quas erumpere solent, si sui aequales ad maius, suo, fortunae fastigium euehantur. Prostitentur, se digniores esse reliquis, qui talibus muneribus at-

que praerogatiuis ornentur. Conqueruntur, bona fortunae valde inaequaliter dispertiri, & ita sic satis aperte, se non sua contentos viuere sorte, declarant. Haec *μεμψιμορξία* propagetur etiam ad paruos, illamque naturalem animi aequitatem expellat, necesse est, si eiusmodi querelis interfint, semper que eas audiant. Imitabuntur etiam hic exemplum maiorum. Ab hoc tempore non amplius suo statu contenti erunt; nam didicerunt ipsi multa desiderare, atque animo inquieto appetere, quibus se carere intelligunt.

3) *deprauatur amor status sui, vt etiam sordes ament, vel peccata & ignominiam.* Vario hoc fieri solet modo, & possumus commemoratione eiusmodi occasionum facile superfedere. Attendenti ad vulgarem educandi modum occurrent hinc inde exempla paruorum, qui propter negligentiam incuriamque parentum sordibus, squalori, aliisque id genus rebus turpibus, se dare permittuntur, quibus ita adsuescunt, vt in iis iucunde habitare videantur. Sic etiam quotidiana consuetudo in sordidis impurisque moribus, v. g. furando ac defraudando versandi, tantum eorum conciliat amorem, vt sibi in ipsa infamia ac turpitudine valde placeant, tantum abest, vt ea cupiant liberari homines.

§. XXIV.

VI. Sequitur *Actionis amor*, quo ducti, non possunt nec ore, nec manibus, neque pedibus quiescere parui. Sunt semper aliqua re, quaecunque tandem sit, occupati. Quo melius nati atque erectioris ingenii sunt, eo agiliores eos esse videmus. Per totum fere diem vix claudunt os, effutunt, quicquid in buccam venit, modo habeant, quod agant, quodue loquantur. Eidem *amori actionis* tribuendum esse videtur, quod libenter volunt *Audaces* vel *opifices* fieri. Ideo plerumque magna trahuntur cupiditate aedificandi domunculas, ex chartis luforiis, libris, lignis-

gnisque, exstructas. Et si opus suum perfecerant, valde de eo exultare solent; & nemini suaserim, nisi in praesentissimum eorum odium incurrere velit, ut circulos eorum turbet, aut domunculas, magno studio exstructas, deiiciat. Adeo enim illi irascuntur, ut vel grauiissima, si possint, illatam sibi iniuriam vlcisci velint, poena. Vel inde, amorem actionis paruis natura esse insitum, satis apparere videtur. Verum enimvero, ille non minus, quam reliqua, de quibus hic agimus,

1) *nimis incitatur ludis immodicis*, quibus indulgere illos patiuntur educatores. Nullus interdum adhibetur modus in iis concedendis, adeo, ut toti dies iis consumantur. Putant maximam fieri puero iniuriam, & postulari, quod eius naturae repugnet, si prohibeatur, quo minus semper ludis se oblectet. Verum plane aliter se res habet. Non quidem negari potest, concedendos esse paruis ludos, sed tamen non sine modo quodam, atque circumspectione, scilicet mature ut intelligant, ad laborem se natos, recreationis ac praemii causa ludos sibi dari. Qui hoc non curant, paruisque nullo adhibito discrimine, ut nunquam non ludant, permittunt, efficiunt eos *animi leuissimi*, & ad quasuis res serio tractandas *ineptos*. Nimis intentus ludis animus volat huc, volat illuc, non potest consistere ad cogitandum, nec sustinere laborem, qui vel paullulum constantiae requirit.

2) *reprimitur* peruersissima illa consuetudine, quae in quibusdam regnat scholis, *cum quiescere simpliciter, tacere, nihilque cogitantes assidere*, iubentur parui, dum cum reliquis tractantur lectiones. Desistuntur sapienti instituendi ratione praeceptores quidam, aut nolunt sibi hunc sumere laborem, ut omnibus ac singulis discipulis simul aliquid negotii dent, sed potius quosdam illo plane vacare, aut iubent, aut certe patiuntur. Quanta vero vis infertur illi amori actionis diuinitus dato, & quidem tali in loco, ubi eo optime

ad addiscendas bonas litteras vti poterant, eumque merito quouis modo alere debebant praeceptores? Cuinam tribuenda est culpa, si parui fiant *languidi* atque pigri? Deinde *amor actionis* quoque reprimatur, *si nunquam, propter rem bene gestam, honore quocunque afficiantur.* Praeclarum omnino negligere videntur bene educandi remedium, qui nullo plane adhibito discrimine, inter recte & secus acta, paruos vno quasi tenore semper tractant. Oportet eos adiuuare, vt, quibus fruuntur beneficiis, ea, quantum eius fieri potest, ad recte acta referant. Afficiendi sunt praemiis, si non aliis, certe quacunq; verborum, vel vultus adeo ac frontis significatione, quoties praeclarum quiddam praestiterunt; quare potenter moti ad repetendas bonas actiones inuitantur. Hoc si negligitur, facile efficitur in eis *humilis abiectusque animus*, qui laborem suscipere non audeat. *Reprimatur etiam amor actionis, aemulationis defectu.* Frustra obiicitur, ea exacerbari animos, magnasque inter pueros existere inimicitias. Tantum enim abest, vt illa, si rem recte instituas, & diligenter hominum, temporum, iusti aequique habeas rationem, sit noxia, vt infinitas numero praestet utilitates, & felicissimum, paruos reddendi laboris actionisque studiosos, suppeditet remedium. Est instar calcarium, quibus admotis, vehementer ad suscipiendos labores, qui paene vires eorum superare videntur, concitantur, quos autem labores, intentis omnibus nervis ac viribus, feliciter solent vincere. Contra, vbi hic potens ad agendum stimulus non habet locum, cumq; tractantur inaequales ingeniis & moribus & factis aequaliter, valde impeditur ille naturalis actionis amor, subeunte in illius locum *ignavia illa, quae deiicit,* supra §. X. commemoratae, cognata est.

- 3) *deprauatur* si pueri *laudantur* ob acta sat quidem viuide & efficaciter, sed *iniuste*, vt hoc vtar, propter illatam iniuriam aut certe relatae, propter mendacium argutum, propter
inge-

ingeniosam fraudem. Solent interdum paruis in talibus factis significare gaudium, eos propterea extollere laudibus, iisque ingenii praestantiam gratulari. Sic puer, qui similes similibus antecedentium causarum euentus exspectat, successu prauarum actionum ad eas saepius repetendas allicitur, & ita breui temporis spatio pariet sibi infelicitatis ex odio dei atque hominum thesauros. Non minus *deprauatur amor actionis, si obtentu παρέρων tractentur παρέρωα*. Non raro accedit, vt tempore atque venia abutantur, quam impetrare solent ab educatoribus ad facienda quaedam parerga, ex quibus aliquid saltem vtilitatis, voluptatisque licitae ad eos redundare possit, tempusque consumant in rebus inutilibus, vnde non solum nihil commodi exspectari potest, sed etiam mali aliquantum timeri debet. Quod si educatores creduli sunt, neque diligenter inquirunt, vtrum horis subseciuis, recreationis causa datis, ex sua voluntate vsi fuerint, nec ne? verba ipsis dant pueri, & abutuntur libertate ad ea agenda, quae cum superiorum consensu non facere debebant. Ad *Prima Naturae* referri debet

§. XXV.

VII. *Impetus ad voluptatis cuiusque fructum.* Qui hunc in dubium vocare vellet, illi ne vllam quidem cum paruis vnquam intercessisse familiaritatem, dixerim. A teneris inde in fruendo cibo ac potu atque in omni eo, quod sensus suauiter afficit, in primis gulae ac saporis aliquam creat voluptatem, summam ponere solent felicitatem. Quis nescit, eos vehementer amare dulciora? Non possunt capi facilius, quam cupediarum largitionibus, quae tantam in eos habent vim, vt si etiam organo loquelae nondum vsi possint, locum tamen, aut hominem, a quo eas acceperunt, manibus aut vultu designent, vehementerque earum appetitum significant. Porro sunt valde intenti
occa-

occasionibus, ludis ac iocis, qui sibi risum sensumque iuendum excitare possunt. Mirifice delectantur, si quis in eis, iactando in altum, suaves sensibus motus excitat. Tacemus reliqua, ad quae feruntur parui, voluptatis genera, quia inter omnes, vel paullulum ad paruorum naturam attentos, de iis factis superque constat. Hic impetus naturalis

1) *nimis incitatur*

a) *immoderatis ciborum deliciis*, quibus se ingurgitare permittuntur parui. Quae quidem consuetudo per rei naturam non tam inter eos, quibus angusta valde res est, deprehenditur, quam inter tales, qui, vnde admodum laute viuere possunt, habent. Viriusque conditionis & beatae & mediocris paruos educantibus suadendum est, vt eis, tenui simplicique victu contentos esse, aduefaciant, neque impetum ad voluptatis fructum nimis incitent. Ciborum appetitus plerumque sequitur eam victus rationem, cui a pueris inde aduenimus, summusque hisce cibis contenti. Sed multi non vtuntur hac opportuna, assuefaciendi gustum ac saporem paruorum cibis tenuibus, occasione, sed indulgent eis omnis generis exquisitissima fercula, vt scilicet mature percipiant gustum, quem *Gallorum* imitatione appellant, *altum*. Putare videntur, cibos delicatos conducere sanitati, & contra victum tenuem abhorrere a tenera illa *σοφῶν* parentum, nec decere se, tam duriter tamque viliter habere paruos. Sed videamus ad refellendam hanc praeconceptam opinionem, quid dicat Vir summi iudicii *Lockius*, qui in libro *de Educatione* §. 13. ita praecipit: "As for his Diet, it ought to be very plain and simple; and if I might advise, Flesh should be forbore as long as he is in Coats, or at least till he is two or three years old. Et §. 20 dicit: Fruits also dried without Sugar I think very wholesome. But sweetmeats of all kinds are to be avoided; which whether they do more harm to the Maker, or Eater, is not easie to tell,

b)

b) *proposito ciborum delectu.* Mensa beatorum quorundam multis variisque ciborum generibus instructa, datur interdum paruis, eligendi cibos. copia. Interrogantur: vtrum hoc, an illo vesci velint, cibo? Facile iudicatu est, puerum ex omnibus id esse electurum, quod omnium maxime linguam, ac palatum titillare putat. Sed quid hac, eligendi cibos, facta copia docent paruos? Nonne instillant eis aperte hoc perniciosum praeceptum: in cibo sumendo non opus est, vt rationem habeas depellendae famis aut conseruandae sanitatis, sed haec tantum tua cura esto, vt tales tibi pares epulas delicatas, quae palato, maximam creent voluptatem? Idem efficitur, si parentes praesentibus paruis loquantur de exquisitissimi saporis cibus, ac potionibus eiusmodi verbis, quae indicant, se valde illis capi, summamque habere felicitatem, si talibus frui possint. Quibus imbutus sententiis puer, quo magis adolecet, eo magis in liguritione faciet progressus, nihilque fere aliud, quam, quomodo corpus curare molliter, genioque indulgere velit, cogitabit. Hinc nullis pareet sumtibus ad comparandos sibi cibos deliciores, etsi illorum pretium opes suas longe superet, ratioque acceptorum & datorum valde impar sit, adeoque in magnum aes alienum incidat, ex quo dum viuit, fortasse non exire potest. Optabile sane esset, vt illa suavissima *Cyri* responsio, quam dedit *Auog Astyagi*, copiosis ac delicatis epulis gratificari puero volenti, paruis mature inculcarentur, & tanquam exemplum laudabilis continentiae proponeretur: scilicet in cibo sumendo respiciendam esse tantum satietatem, & quo simplicior via sit, ad hanc perueniendi, eo illam esse praestantiorem! Non opus esse multis ambagibus, per quas vagantes sursum & deorsum in multis patinis vix eo tandem perueniant, quo dudum delati sunt simplici victui adsueta. (*) Deinde non possumus non consuetudinis malae

*) *Xenophon in Cyropaedia L. I. 3. Φάναι τὸν Αστυάγην, ὅτι γὰρ πολὺ σοὶ δοκεῖ κάλλιον τὸδε τὸ δεῖπνον εἶναι τῶ ἐν Πέτρῳ*

malae in paruorum morbis hic facere mentionem. Cum primum non belle est puero, prima statim, quam proponunt, quaestio haec est: Quidnam, corculum meum, tibi edere placet? quem tibi afferri vis cibum? &, illo instinctu bono naturae recusante, omnem tamen in eo collocant operam, vt nanciscantur cibum tam iucundi saporis, qui fastidium, quod ipsa tauren natura sub morbi initio, ad impediendos eius progressus noxios, admodum sapienter efficere solet, vincat. Sed quanta mala inde consequuntur! Non iam loquimur de morbo corporis acuto. Verendum est, ne infans, tali occasione se posse impunè abuti, intelligens, saepius morbum simulet, vt praeter otium a literis e blanditia parentum, ex delicatis cibis voluptatem capiat. Denique huc pertinet etiam illa detestabilis *consuetudo, cum cibi commendantur paruis detrectantibus per inuidiam.* Si non statim volunt sumere cibum propositum parui, simulant, se aduocatuross esse felem, aut canem, qui, quae sumere ipsi recusent, deuoret. Et, heus, inquirunt, catelle! ades & comede, ne hic inobediens aliquid accipiat! Interdum eo procedit infania, vt cani fratrem pueri, seque ipsos adeo substituunt. Sic excitatus praeueniendi studio puer velle incipit, quae noluerat: sic inferitur paruorum animis diabolicum *Inuidiae* vitium; docentur enim aperte, non concedendum esse, vt alter alicuius boni fiat particeps: studendum esse, quouis modo impedire, quo minus illud consequatur, etsi cum suo adeo

Πέρσαις; τὸν δὲ Κύβηρον πρὸς ταῦτα ἀπεκρίνασθαι λέγεται, ἔχῃ, ὦ πάππε, ἀλλὰ πολὺ ἀπλεξέρα καὶ εὐδυτέρα παρ' ἡμῖν ἢ ὁδὸς ἐστὶν ἐπὶ τὸ ἐμπληθῆναι, ἢ παρ' ὑμῖν. ἡμᾶς μὲν γὰρ ἄριστος καὶ κρέας εἰς τῆτο ἄγει. ὑμεῖς δὲ, εἰς μὲν τὸ αὐτὸ ἡμῖν σπένδετε. πολλὰς δὲ τινὰς ἐλιγμὸς ἀνω καὶ κάτω πλανώμενοι, μάστις ἀφικνεῖσθε, ὅποι ἡμεῖς πάλαι ἤκομεν.

adeo hoc fiat incommodo. Habemusne teterrimam *Inuidiae* imaginem, quam imprimunt in teneris animis stulti Educatores?

2) *reprimitur salutaris impetus ad voluptatis fructum, si nulum plane lusus genus conceditur.* Sunt quidam Educatores ita morosi, ut a paruis postulent, ut per omnia sapiant atque graues sint. Hinc concedere nolunt, ut ludis aliquam dent operam, sed diligenter eos ab illis arcent. Cum primum puerile quiddam aut ridiculum, se praesentibus, fecerunt, omnia ad viuum refecant; & si aliquid inueniunt, quod deroget grauitati, seuerè admodum eos puniunt. Sed ita sibi suisque pessime eos consulere, testatur experientia. Puer, qui natura vehementer amat lulum, quam diu sub educatoris oculis versatur, coercet quidem, quantum potest, hunc impetum, & abstinet a lusu, metu poenarum coactus; cum primum verò ex carcere liberatus, sibi soli relinquitur, abutitur plane libertate, instar animalis lasciuientis ante inclusi, sed repente vinculis soluti, omnisque generis petulantiam exercet. Inde origo *Simulationis* paruorum in praesentia educatorum, *Licentiaeque* extra eorum societatem petenda est. Dum igitur hic impetus ad voluptatis cuiusque fructum incaute reprimitur, instar fluminis aggere retenti vel coerciti incitatur

§. XXVI.

VIII. *Societatis Desiderium* deprehenditur in paruis. Omnibus hominibus instinctum, in societate viuendi, innatum esse, extra omnem dubitationis aleam videtur esse constitutum, cui non repugnat, si qui Fanatico quodam aut, nescio quo, alio furore correpti, deserta ac solitudines petunt. Pone hominem in omni rerum abundantia viuentem, nisi habeat, cui de statu felici narrare possit, mox eum capiet eiusmodi conditionis satie-

tas, & vel dimidia contentus erit bonorum parte, si modo inter homines alios viuendi, atque cum iis agendi sibi detur copia. Eodem Societatis desiderio teneri iam paruos videmus. Gaudent atque exultant, si eis, interesse societati aequalium colloquorumque, permittas, vbi aperte se prodit naturalis ille, cum aliis viuendi, instinctus. Agunt secum inuicem plerique comiter ac blande, colloquuntur, colludunt & id genus alias inter se institunt exercitationes, a quibus extra societatem constituti coguntur abstinere. Quin interdum vix possunt plagis coerceri, vt naturali illi impetui renuntient, domique maneat soli. Quod Societatis desiderium ab educatoribus

- 1) *nimis incitatur, si, quotidie totos dies in aequalium societate consumere, eis conceditur.* Hac quotidiana, cum aliis versandi, consuetudine, contrahitur ipsis *negligentia* in curandis suis officiis, lectionibus, sermionibus, his denique, ad quae solitudine ac cogitatione, applicatione s. aduersione animi opus est. Vniuersim non possunt ferre solitudinem h. e. se ipsos, quod maximum impedimentum in suscipiendo perficiendoque labore, maximum ad mala consortia, ad leuitatem animi, ad vanitatem inuitamentum esse solet. Queruntur de tempore, quod sibi nimis longum esse videatur. Ideo quaerunt societates, quaecunque tandem sint, otii consumendi, temporisque fallendi causa, h. e. rei omnium pretiosissimae, & nunquam recuperabilis, suo & aliorum cum malo disperdendae: ne quid de rei familiaris damnis dicamus, quae in adultis quotidianae congressiones, sodalitates, salutationes pariunt.
- 2) *reprimitur bonus Societatis amor, si semper domi manere omnisque consuetudinis & congressionis honestae expertes esse, coguntur.* Persuadent interdum sibi parentes, non decere paruos, interesse sodalitatibus, quod nesciant verba honoris proferre, rectum corporis statum tenere, reliquamque officiosam vrbanitatem ignorent, quibus omnibus in salutationibus

nibus opus fit. Sed ob id ipsum, quia nondum eum aliis eleganter versari sciunt, debent in honestas sodalitates introduci, ut nanciscantur occasionem discendi, quo modo se recte gerere debeant. Alii nolunt ideo paruos, si alios salutatum eunt, secum ducere, ut ipsi eo liberiores in dictis ac factis esse possint, in quibus parui praesentes forte offenderentur. Honestas haec oratio: sed optabilis erat, ut, *Iuuenalis* praecepto, *Peccaturis obscuret filius infans*. Quaecumque huius rei causa sit, reprimitur illud Societatis desiderium in paruis, si ab omni sodalitate excludantur. Hinc enim fiunt *morosi*, non discunt se ad alterius voluntatem accommodare. Fiunt nimis *timidi*, non possunt constanti vultu alios intueri, quo vitio facile in suspicionem vitiosae *desolatus* a mala conscientia possunt incidere. Desituuntur moribus ingenuis, impediuntur, quod est in muliercularum quarundam proverbio, suis ipsi manibus, (*ils sont embarrassés de ses mains*) vox haeret, si coram aliis loqui debent, vel singultim, ut de se *Horatius*, pauca loquuntur. Totus cultus, vultus, gestus habitusque corporis rusticam & seruillem prae se fert iudolem. Haec nondum sunt peccata, fateor, sed degenerant, nisi occurratur, in duritiem quandam & agrestem asperitatem, qua peccari in societatem grauius posse, nullum est dubium.

- 3) *deprauatur*. Accidere audimus interdum, ut, ubi vtriusque sexus parui salutatum conuenerunt, Educatores paruis auctores sint, ut se inuicem complectantur, atque osculentur. Iubetur puer, puellam omnium pulcherrimam sibi eligere, eamque Amasiam deliciasque suas nominare. Et vice conuersa puellae tribuitur amator, cui ut placere studeat, admonetur. Hoc pacto mature *rei amatoriae operam dare* iubentur parui. (*) Expellunt educatores pudorem illum, quem

*) videatur Mr. *Croufaz* de l'Education des Enfans T. II. Sect. V.

quem sapientissime natura vtrique sexui, ratione alterius tribuit. Aetate paululum crescente, quid eo effecerint educatores, apparet. Mirabimur, si illae stulti amoris scintillae, a teneris inde excitatae, in maximas prorumpant flammam, eisque adolescentibus insuperabiles fere obiciant difficultates, quo minus mentem serio attenteque in rebus maioris momenti locare possint? Amores stulti adeo infixi sunt animo, ut ab iis semper agitentur, neque consistere possint. Nullum decorum tam sanctum, nullum tempus tam pretiosum, neque ipsa denique sanitas tam cara est, quin ea omnia pro restituendo amoris turpis incendio deuoueant Cupidinis telis icti. Quanta istiusmodi hominum miseria, in quam occaecati ruunt! Huius porro rei causam in primis quasi Educationis lineis saepe inesse, quis neget?

§. XXVII.

IX. Obseruamus in paruis *Misericordiam*. Sunt natura ad hoc propensi parui, ut miseris afflictisque auxilio esse velint. Sentimus in iis, quando in tristitia incidunt spectacula, vehementes animi commotiones, quae dolorem ac tristitiam, quibus aliorum infortunii causa afficiuntur, indicant. Ita si interfunt occasionibus, ubi aliis, in primis suis aequalibus, subeundae sunt poenae, aut plagae, magno eos confici angore ac ingemiscere videmus. Omnibus interdum tremunt membris, eisque sudor copiosaeque excutiuntur lacrimae. Eodem fere se gerunt modo, si in viuida quadam miseriarum alterius repraesentatione versantur, si ope sermonis & vultus, aliisque corporis signis ad

V. p. 159. On dispose les Enfants aux foiblesses de l'amour, quand on leur parle déjà de Maitresse dans leur Enfance; qu'on se fait un plaisir de les voir entrer dans quelque inclination, et de dire ce qu'on appelle de jolies choses.

mouendum idoneis, in praesentem quasi tristem ducuntur scenam; tunc enim omnia in iis horrida, muta, tristitiaequae plena esse animaduertimus. In quibusdam haec naturalis commiseratio tanta est, vt ne mactationem quidem animalium, quae tamen vsui hominum inferuire sciunt, ferre ac videre possint, sed pctius vehementem edant plorationem, & in summo, propter hanc sanguinis effusionem, versentur angore. Quis in hisce paruorum actionibus non expressa *misericaediae* agnoscat vestigia? Verum enimvero male illa *reprimitur, si negliguntur occasiones, eis ostendendi miseros homines, & demonstrandi eorum miseriam.* Item *si beneficia, pauperibus eroganda, non per paruos distribuuntur.* Videtur quidem haec res ab initio parui esse momenti, sed memorabiles ab illa dependent effectus, qui spectant ad misericordiam. Quomodo enim possunt moueri, ac commiseratio illa naturalis ali, nisi obiecta misera oculis eorum subiiciantur, quae eos, precibus atque lamentationibus, suae misericordiae faciant certiores. Sed dolendum sane est, rem, tam facilem factu, saepe negligi a parentibus, qui honori suo & liberorum derogari putant, si beneficia pauperibus per liberos distribuenda curent. Alii alio hac in re peccant modo, studentque quasi suo exemplo paruos crudeles atque immiseri- cordes reddere. *Si mendicus aliquis venit rogatum stipem, irascuntur & maledicunt misero contumeliosissime, adeo, vt omnem humanitatis sensum exuisse videantur.* Utuntur paruis ad repellendos a se conuiciis contumeliisque egenos. Nonne hoc modo nobilis ille miseris succurrendi instinctus obtunditur certe, nisi funditus ex animo tollitur? Quid autem dicamus de more quorundam peruerso, a quibus consolandi causa *simulatur dolor, quem videant parui?* Nonne contrahitur ipsis non ea tantum, quam Galli vocant indolentiam, qua sensus nullus ex alienis malis ad eos peruenit: sed maius longe vitium inuidiae parallelum, voluptas ex dolore alieno, quam vno verbo *ἐπιχαι- γεναντιον* appellat felix Graecia? Assuescunt nimirum sentum,

tales

tales se in vero alterius dolore atque infortunio praebere, quales antea in ficto ac simulato. Huc illud etiam referendum est, si excitantur parvi, ut rideant dolores animalium, vel ea ipsi vident adeo, petulanterque exagitent, item ut rideant, si quis cadat, aut aliud quicquam ei acciderit, quod deformitatem quandam & qualemcunque risus materiam habeat. Hoc infecti *ἐπιχαρῆκαίως* vitio, sibi ex alterius infortunio capiunt voluptatem, & ut hoc vtar, titillantur, si conatibus excidere hos, alios incidere in subitas calamitates, aliis inferri iniurias damnasque videant. Quod vitium, utrum magis detestabile an deformis sit, vix dici potest. Venit nunc

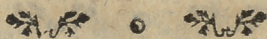
§. XXVIII.

X. *Imitandi studium*, quod valde homini proprium esse, illumque eo ipsam adeo superare simiam, facile apparet. Eius primordia a primis vitae annis repeti possunt. Ibi enim parvos ridentibus arridere, stentibus afflere, minantibusque vicissim comminari videmus. Hac imitandi cupiditate & facultate disciplinae capaces sumus: hac discimus, quidquid discimus. Hoc imitandi studio ducti pueri eodem, quo alii, cibum capiunt modo. Ita modus aliorum incedendi, qui eis quotidie ante oculos versatur, efficit, ut, cum primum corporis vires huic conatui sufficere sentiunt, etiam periculum eundi faciant; & si res aliquoties male successerit, ac cum dolore quodam coniuncta fuerit, hic naturalis tamen ad imitandum impetus eos eo impellit, ut ne prius tentare desistant, quam sibi facultatem eundi parauerint. In primis etiam illud imitandi studium ex artificio, quo feliciter utuntur, qui dormire cupiunt puerum, apparet. Isti scilicet alumno suo praebent exemplum, illoque inspectante suos claudunt oculos. Puer hoc viso, permotusque exemplo, componit se eodem modo, & non multo post in verum somnum incidit. Quis potest, ubi ad haec & his similia
atten-

attendit, dubitare de *naturali paruorum imitandi instinctu*, a quo prius aguntur, quam sentiunt, quique eos quasi cogit, vt ea probent assumantque, quae alii homines, recta vtiliaque esse, arbitrantur? *Hoc imitandi studium*

1) *incitatur iusto vehementius, cum permittitur illis, omnes vultus, sermones, gestus aliorum, praesertim prauos, imitari.* Beati homines saepe paruos suos pro simiis habent, aut morionibus, qui gestus moresque aliorum ridiculos stultosque imitari, & eiusmodi personam agere debent, & quo accuratius stultorum agunt partes, eo magis merentur eorum plausum. Summis extolluntur laudibus propterea, quod tanta corporis habilitate praediti, omnia, quae viderunt in aliis, ridicula potuerint exprimere. Verum enimvero quam maxime corrumpuntur parui hac peruersa imitatione: stultos aliorum gestus ad suos sensim transferunt, & quasi adoptant. Viuida illa, qua praedita est tenera aetas, vis imaginandi, cum corporis agilitate coniuncta, gestus prauos, quos aliquoties imitati sunt, eis plane insinuat, atque in alteram quasi conuertit naturam. (*) Et nouimus sane exemplum hominis, qui iusto studio, sodalem emendandi, ductus, aliquoties eius vultum imitatus est, quo alter, si videret, quam deformis in aliis sit, ipse ab eo abhorreret, sed crebra imitatione ita adsueuit vultui foedo, vt nunquam ab illo

*) *Mr. Fenelon de l' Education des Filles, Chapitre IV. ita praecipit:* Il faut aussi les empêcher de contrefaire les gens ridicules: car ces manieres moqueuses et comediennes ont quelque chose de bas et de contraire aux sentimens honnêtes; il est à craindre que les enfans ne les prennent, parceque la chaleur de leur imagination et la souplesse de leur corps, jointe à leur enjouement, leur font aisément prendre toutes fortes de formes, pour représenter ce qu' ils voyent de ridicule.

illo abstinere, eumque dediscere potuerit.

2) *depravatur*

a) *omnibus actionibus inhonestis*, quas in maioribus vident parui. Quemadmodum sperari poterat merito, si fieri posset, ut parui nihil, nisi bona exempla virtutis, viderent, fore, ut & ipsi virtutis & pulcri amatores & imitatores reddantur, ita fatendum est, maiorem partem malorum, quibus mores & vita inquinantur, esse ab imitatione. Res nimis manifesta, quam ut exemplis, quae vitro omnibus se ingerunt, probari debeat.

b) *gloriationibus Educatorum de peccatis suae iuuentutis*. Mentionem iam fecimus huius peruersae consuetudinis ad §. XX. I. a. in quantum nimis incitat curiositatem naturalem paruorum; sed eius mali fructus tam late patent, ut hic repetenda esse videatur, in quantum scilicet confert ad *depravationem studii imitandi*. Puer, qui non solum pronus est ad imitationem eorum, quae vidit, sed etiam eorum, quae audiuit, inuenit in illis parentum recitationibus, quas de peractis stulte annis iuuenilibus instituunt, multa, ex quibus dolum, fraudem atque nequitiam discere potest. Animaduertit, hisce nugis, modo semper nugae essent! magnam aliis creari voluptatem, excuti risum, quin admirationem solertiae; Solent enim imprudentes, huiusmodi gloriosis stultitiae suae praeconibus, propter astutas, id genus, fraudes multum laudis tribuere, easque valde admirari. Quam male autem huic naturali paruorum imitandi studio consulitur? Nonne, data quasi opera, ad omnis generis stultitias trahitur, quod, propositis imitatu dignis exemplis, ad optimas quasque virtutes applicari debebat? Nonne laudes, quibus indigne ornari audiunt pueri ineptiarum fraudumque auctores, talem in eos vim habebunt, ut ipsi quoque periculum faciant? Profecto debebant parentes, salutis liberorum causa, eurare, ac plane detestari stultam illam, peccata

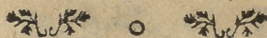

cata iuuenilia praesentibus paruis narrandi, consuetudinem. Superest, vt etiam aliquid dicamus

§. XXIX.

XI. *De par pari referendi studio.* Magna inter hoc & illud, de quo modo diximus, Primum Nat. intercedit cognatio. Quia nimirum omnia imitari student, ideo putant etiam, sibi licere ea agere, quae alii sibi fecerunt. Quemadmodum omni actioni respondet reactio, si lapis e. g. proiicitur ad parietem, resilit cum motu mutuo; ita quoque comparatum est cum paruis. Vides eos alternis vicibus iterare actiones tuas. Pulsa eos, pulsabunt te vicissim, nisi sensus obedientiae ac reuerentiae erga te in iis antea excitatus fuerit. Certe edunt signa cuiusdam renisus contra mala sibi illata, quibus satis indicant, se velle naturali talionis iure vti, malaque eodem, quo acceperint, modo a se repellere. Habet hoc *Primum Naturae* maxime inter aequales locum, ibi enim eos statim ad par pari referendum promptos, paratosque inuenimus. Ab aliis irrisi, vicissim irrident; ab aliis vexati probris, & ipsi eis eadem inferunt; ab aliis pulsati, ipsi vicissim pulsan. Non autem in *Vindicta* solum hoc par pari referendi studium apparet, sed etiam in *Amore*. Blandire paruo suauiter, & vicissim ambitiose se insinuabit, tibi que blandietur: osculare ipsum, & te vicissim complectens osculabitur. Ita se praebet quoque in reliquis amoris significationibus, in quibus versari iucundum quidem, sed nimis longum foret. Hoc primum Nat. *depravatur* ab Educatoribus satis mature

1) *stultis ludis*, quos cum paruulis interdum ioci causa instituant. Pulsa me, mi filiolo, inquirunt, & ego pulsabo vicissim alterum. Putant quidem Educatores, hoc magis iocose quam serio a se dici, manumque infantis multo esse imbecilliozem, quam vt damnum possit inferre. Verum enimvero hoc ludo valde deprauari, paruorum animos, eosque, viribus abuti, do-

ceri, contendit Excellentissimus *Lockius*, (*). Idem efficitur malum, si educatores eos tractant vt caniculas, quas per ludum & iocum irritamus: aut si, illata ab aliis leui iniuria, ipsis *referire* permittunt, quod deinde facere parui non intermittunt. Sic infigitur teneris animis amor *vindictae*, crescit, petulanter alios tractandi, audacia. Quid mirum, si cum paullulum adoleuerint, vel ipsis educatoribus vim inferant, eosque adeo, quod interdum accidit, non iam ioco, sed serio & probe depexos dent? Suntne eiusmodi educatores digni, quorum culpa euentum alii misereantur? Nonne ipsi in fontem sparserunt venena, ex quo deinde tam amara coguntur bibere?

- 2) Sunt & stultiora vindictae genera, quae paruis propinantur, e. c. si pueri ceciderunt, eorum dolorem minuere, iratumque animum ita placare student Educatores, vt locum, in quo lapsi sunt, pulsare eos iubeant, aut certe ipsi pulsent, eumque adeo conuiciis ridiculis impetant. Videntur sibi stulti homines hisce artificiis magnum obtinere commodum, si infantibus silentium sic persuadeant; sed non cogitant, se paruis, loco lacrimarum, multo peiora conciliare vitia. Praeter vindictae, quo incenduntur, amorem, *peruertitur* hinc plane etiam *iudicium*, fiuntque, quatenus eo placare student animum, similes canum, lapidem mordentium, quo percussi sunt. Docentur aperte, si quid sua commiserunt culpa, eam transferre in alios, & ita nolunt se vnquam auctores fortunae

(*) *Lock of Education* §. 37. Before they can go, they principle them with Violence, Revenge and Cruelty. Give me a Blow that I may beat him, is a Lesson, which most Children every Day hear: And it is thought nothing, because their Hands have not strength enough to do any Mischief. But I ask, does not this corrupt their Minds? Is not this the way of Force and Violence, that they are set in?

nae suae agnoscere, in quo tamen verae sapientiae quoddam initium est, cuius neglectus facit, ut nunquam serio resipiscant.

§. XXX.

En Catalogum, quem texere voluimus peccatorum, quae maximam partem *Educatorum stultitiae* tribuenda esse videntur. Sunt sine dubio multa, quae ob angustos, quibus circumscripti sumus, limites, attingere non licuit; sed possunt forte ex his, quae commemorauimus, tanquam confectaria deriuari, certe per illorum occasionem in mentem nostris venire lectoribus. Nunc sufficiant, quae a nobis in medium prolata sunt, ut intelligatur, quanta circumspectione opus sit ad suscipiendam ac bene gerendam paruorum educationem, qui prout tractantur, vel magna possunt fieri bona suorum, & reipublicae, vel magna mala, quae non se solum in maximam detrudant perniciem, sed suos quoque, vel ciues, vel posteros adeo, reddant quam infelicissimos, in quos Horatiana (*) querela conueniat:

Aetas parentum, peior auis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosorem.

(*) Horat. Carm. Libr. III. Od. VI.

E R R A T V M
p. 12. lin. vlt. lege *Voluptatis*.

VIRO

V I R O
CLARISSIMO DOCTISSIMOQVE
SEBASTIANO CHRISTOPHORO
SCHWABIO

S. P. D.

CHRISTIAN. GVIL. FRANC. WALCHIVS. D.

Quamuis semper iucundum mihi acciderit, si amicis de ingenii & doctrinae monumentis, quae in conspectum doctorum hominum produxerunt, gratulandi opportunitatem nactus essem; maiore tamen animi voluptate me adfici, sentio, quum idem officium **TIBI**, vir clarissime, praestandi, occasione vtor exoptata. Ex quo enim lenensem cum nostra musarum sede commutasti, tot luculentis signis ingenii **TVI** praestantiam & variae doctrinae, qua illud exornasti, copiam perspexi, vt quamplurima commoda de **TE** & patriae **TVAE** & rei sacrae ac scholasticae augurerer. Non solum quum recitationibus meis interesses, insignis **TVAE** diligentiae spectator fui; sed audiui etiam te, publice priuatimque de grauissimis

mis diuinæ humanæque sapientiae partibus accurate & diserte disputantem. Nec vanam fuisse spem, quam egregia doctrinae & virtutis specimina in animo meo de TE excitarunt, abunde testatur doctissimus libellus, quem in lucem emittis, confirmabitque pugnae, quam ad eum defendendum suscipies, exitus; faustissimum enim cum TIBI que honorificum fore, non dubito. Iustam itaque habes causam, de futuris laudum tuarum accessionibus laetandi, omnibusque, qui TIBI bene cupiunt, amplissimam adfers gratulandi TIBI, rationem. Ego quidem in gaudii TVI societatem venio, deumque pie precor, velit, TE gratiae suae praesidiis semper frui, TIBI que, quae promissit, virtutis praemia tribuere. In academia Georgia Augusta d. XX. iul. ann. christian. clo lo cc lviii.

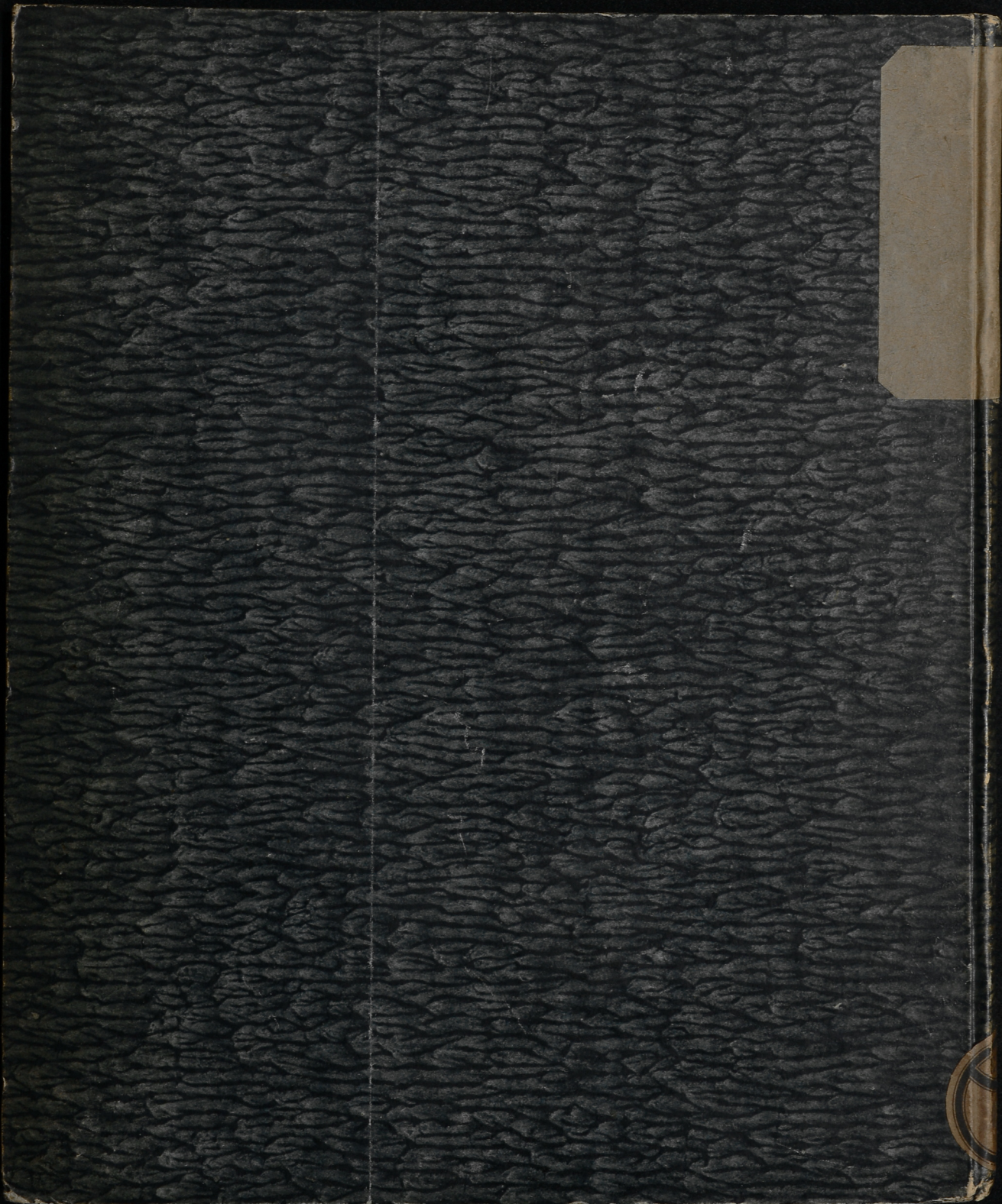
Nosse homines cupiunt hominem, emendare recusant;
Vel fero aut numquam fit medicina malo.
Et tamen esse solet rara in medicamine virtus,
Quum semel infedit corpus & ossa lues.
Quae TE laus igitur manet, humanissime SCHWABI,
Nosse hominem puerum qui cupis, vt sit homo.
Sunt pueri dociles recti, prauique tenaces,
Talis erit, qualem iusseris esse, puer.
Esse malum natura finit, bona mater; at alrix
Consuetudo finit, vix finit, esse bonum.

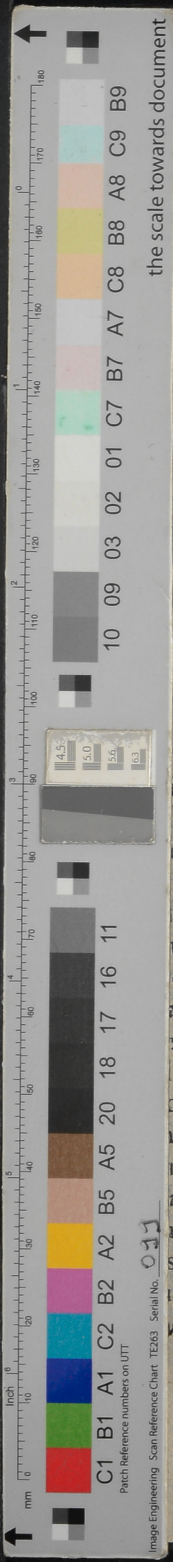
Gratulabundus adiecit
BENEDICTVS CHRISTIANVS AVENARIVS. Opp.
Semin. Philol. Sod.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Fr. Keppien,
Buchbinder
in
ROSTOCK
bey der Marien-Kirche.

um idoneis, in praesentem quasi tristem ducuntur scenae enim omnia in iis horrida, muta, tristitiaque plenimadvertimus. In quibusdam haec naturalis communita est, ut ne mactationem quidem animalium, quae sui hominum inferuire sciunt, ferre ac videre possint, sed vehementem edant plorationem, & in summo, prope sanguinis effusionem, versentur angore. Quis in his actionibus non expressa *misericae* agnoscat veterum enimvero male illa reprimuntur, si negliguntur occis ostendendi miseros homines, & demonstrandi eorum beneficia. Item si beneficia, pauperibus eroganda, non per distribuuntur. Videtur quidem haec res ab initio parui momenti, sed memorabiles ab illa dependent effectus, qui ad misericordiam. Quomodo enim possunt moveri, miseratio illa naturalis alii, nisi obiecta misera oculis eoiciantur, quae eos, precibus atque lamentationibus, misericordiae faciant certiores. Sed dolendum sane est, quod non facilem factu, saepe negligi a parentibus, qui honorum berorum derogari putant, si beneficia pauperibus per distribuenda curent. Alii alio hac in re peccant modo, ut quasi suo exemplo paruos crudeles atque immiseri reddere. Si mendicus aliquis venit rogatum stipem, et maledicunt misero contumeliosissime, adeo, ut o humanitatis sensum exuisse videantur. Utuntur paruis mendaces a se conuiciis contumeliosque egenos. Nonne do nobilis ille miseris succurrendi instinctus obtunditur nisi funditus ex animo tollitur? Quid autem dicamus de morundam peruerso, a quibus consolandi causa simulaturum videant parui? Nonne contrahitur ipsis non ea tantam Galli vocant indolentiam, qua sensus nullus ex alienis ad eos peruenit: sed maius longe vitium inuidiae, voluptas ex dolore alieno, quam vno verbo επιτυχία appellat felix Graecia? Assuescunt nimirum sentim, tales